

Bobák Péter

A japán védelempolitika „normalizációja”¹

A hagyományos „pacifista” japán biztonsági identitás kezd átalakulni egy proaktív és nagyobb autonómiára törekvő identitássá. Azonban Japánnak alkotmányos, társadalmi és katonai korlátokkal kell megküzdenie, hogy saját biztonsági ügyeiben teljes autonómiát tudjon gyakorolni. A tanulmány azt állítja, hogy az átalakulóban lévő japán védelempolitika a „normalizáció” útján halad. A második Abe-kormány radikálisan átalakítja a „pacifista” jellegű japán intézményi struktúrát, hogy növelje az ország nemzetközi politikában betöltött szerepét. A változó biztonsági környezet, az új biztonsági együttműködések és az átalakuló biztonsági identitás kifejezetten hozzájárulnak a japán védelempolitika „normalizációjához”.

Kulcsszavak: Japán, védelempolitika, „normalizáció”, 9. cikkely, kollektív önvédelem, Abe-kormány

Bobák Péter: The “Normalization” of Japan’s Defense Policy

Japanese security identity is shifting from a traditionally “pacifist” position toward a more proactive and autonomous one. However, Japan has constitutional, social and military constraints for full autonomy in the management of its own security affairs. The paper states that the transition of Japanese defence policy is on the path of a ‘normalization’ process. In particular, the second Abe Cabinet explicitly eases ‘pacifist’ institutional constraints in favour of enhancing Japan’s role in international security affairs. The changing security environment, new security cooperations and transforming security identity definitely contribute to Japan’s ‘normalization’ process on defence policy.

Keywords: Japan, defense policy, normalization, Article 9, collective self-defense, Abe Cabinet.

Bevezetés

Jelen tanulmány a japán védelempolitika tendenciáit kívánja bemutatni a hidegháború végétől napjainkig. Japán geopolitikai szempontból fontos szereplő a kelet-ázsiai biztonsági környezetben, azonban eddig korlátozott lehetőségei voltak hatékonyan reagálni a térség geopolitikai változásaira. A hidegháborús bipoláris világrend felbomlása új biztonsági környezetet teremtett, amelyben Japánnak új fenyegetésekkel és kihívásokkal kellett szembenéznie. Ennek érdekében elkezdte átstrukturálni saját hagyományos kül- és biztonságpolitikai doktrínáját, az úgynevezett Josida-doktrínát.

¹ A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosító számú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

A Josida-doktrína az 1950-es években realizálódott a konzervatív és „progresszív” politikai erők politikai konszenzusaként.² A doktrína szerint potenciális katonai erő hiányában Japán saját gazdasági fejlődésére és jólétére fog koncentrálni az Egyesült Államok katonai védőernyője alatt. Azonban a gazdasági eszközökön keresztül folytatott kül- és biztonságpolitika kevésbé bizonyult sikeresnek a hidegháború után. A Szovjetunió felbomlása megváltoztatta a nemzetközi kapcsolatok struktúráját és a globális biztonsági környezetet. Az 1990-es évektől kezdve az Egyesült Államok domináns szuperhatalmi pozícióba került, különösen Európában és Ázsiában. Európával ellentétben a Szovjetunió felbomlása Kelet-Ázsiában egyáltalán nem hozott stabilitást. Ráadásul a régió főbb problémái megoldatlanok maradtak. Például a Koreai-félsziget még mindig megosztott, a Tajvani-szoros biztonságpolitikai szempontból továbbra is érzékeny területnek számít, és a legtöbb országnak még mindig valamilyen területi vagy más jellegű vitája van a régióban.

A hidegháború alatt a japán védelempolitika a szovjet nukleáris és konvencionális katonai fenyegetésre koncentrált. A hidegháború után azonban a japán stratégiai gondolkodók Észak-Korea ballisztikus rakéta- és nukleáris fegyverkezési programját és Kína kevésbé átlátható, hihetetlen mértékű katonai költségvetésének növekedését és katonai modernizációját jelölték meg potenciális fenyegetésnek. Ez az új helyzet kezdte átformálni a több évtizedes japán „pacifista” identitást. Tokió enyhíteni kezdte a Japán Önvédelmi Erők külföldi missziókra vonatkozó jogi korlátait – különös tekintettel a fegyveres erő használatára vonatkozókat –, és védelmi képességiben is nagyarányú fejlesztésekbe kezdett. Továbbá az utóbbi években Japán és az Egyesült Államok szövetségük földrajzi hatókörét regionálisról globálisra terjesztették ki. Ezenkívül Japán diverzifikálta biztonsági együttműködéseit a régióval (például az ASEAN-országokkal, Ausztráliával és Indiával). Ezek a hidegháború utáni tendenciák alapos vizsgálatot érdemelnek.

E tanulmány kizárólag a japán védelempolitikát fogja vizsgálni. Egyrészt a II. világháború vége óta mindennemű változás Japán biztonság- és védelempolitikájában kifejezetten érzékeny reakciókat vált ki a kelet-ázsiai régióban, legfőképp Kínában és a Koreai-félszigeten. Másrészt úgy tűnik, hogy a biztonsággal és védelemmel kapcsolatos kérdések a japán belpolitikai viták központi témájává váltak az utóbbi időben.

A tanulmány megírása egy kérdéssel kezdődött: vajon a japán védelempolitikában tapasztalható jelenlegi tendencia értelmezhető-e a „normalizációs” folyamat elméletével? A tanulmány célja, hogy a japán védelempolitikában tapasztalható változásokat egy koncepcionális kontextusba helyezze, nevezetesen a „normalizáció” elméleti keretébe. Részletesebben a második Abe Sinzó-kormány első négy évének kormányzati intézkedéseivel és stratégiai dokumentumaival fogunk foglalkozni (2012 decemberétől 2016 decemberéig), mivel ebben az időszakban viszonylag rövid idő alatt a japán védelempolitika szempontjából több nagy horderejű intézkedést is hoztak. Azonban a jelenlegi tendenciákat tágabb történelmi keret nélkül nehéz lenne értelmezni, ezért a II. világháború lezárása utáni időszakot tesszük meg a vizsgálat kiindulópontjának. Jelen tanulmány azt állítja, hogy a japán védelempolitika a „normalizációs” folyamat útján halad.

2 Yasuhiro IZUMIKAWA: Explaining Japanese Antimilitarism, *International Security*, 35. évf., 2010/2, 123–160. o., 126. o.

Japán védelempolitika és a „normalizáció” folyamata

Japán kontextusban a „normalizációs” elméletek egy társadalmi folyamatra utalnak, amely az amerikai megszállás után kezdődött és a végpontja a „normál” státusz elérése. Azonban az a feltevés, hogy Japán el fog érni egy „normál” státuszt, önmagában feltételezi azt is, hogy Japán jelenleg egy „nem normális” állapotban van.³

A „normalizációs” folyamat megértéséhez figyelembe kell venni a japánok saját tradícióikhoz, kultúrájukhoz és történelmükhöz való viszonyát. Az utóbbi évtizedekben a japán társadalomban a saját tradícióhoz, kultúrához és történelemhez való egyre pozitívabb hozzáállás tapasztalható.⁴ Ez az új attitűd egyúttal a japán kultúra egyediségét is hangsúlyozza a többi kultúrához képest.⁵ E tekintetben a „normalizációs” folyamat egyfajta identitásbeli önazonossághoz való visszatérést jelent, ami ugyanakkor visszatérés a japán történelem „normális” kontinuitásához is.⁶ Például a japán politikai elit számára az a Meidzsi-korból származó tradicionális ambíció, hogy Japán „*egyenrangú legyen a világ nagyhatalmaival*”,⁷ a hidegháború után is kiemelt cél maradt. 1992-ben Mijazava Kiicsi miniszterelnök bejelentette, hogy Japán állandó tagja kíván lenni az ENSZ Biztonsági Tanácsának.

A „normalizációs” folyamatba ugyanakkor beletartozik Japán sajátos politikai és gazdasági rendszere is,⁸ továbbá feszült diplomáciai kapcsolatainak normalizációja a régió országaival. A diplomáciai feszültség egyik forrása a 20. századi japán militarizmus korszakának történelmi öröksége és a japánok ahhoz való ambivalens viszonya.⁹ A japán történelemkönyvek ellentmondásos tartalmai Japán II. világháborús szerepéről, az úgynevezett „vigasztól” ügye és a politikusok olykor rendszeres látogatásai a Jaszukuni-szentélybe mind-mind megosztja a japán közvéleményt, és nehezíti Japán kapcsolatait ázsiai szomszédjaival.¹⁰

Az 1990-es évek óta zajló „normalizációs” vitában Japán nemzetközi szerepvállalása az egyik meghatározó téma. Az első öbölháború után az országot ért éles kritikák miatt a japán politikai elit egyre nagyobb része úgy látja, hogy Japánnak a gazdasági eszközök mellett katonailag is hozzá kell járulnia a nemzetközi közösség biztonságához, más szóval „normális” országgá kell válnia.¹¹ Viszont felmerül a kérdés, hogy mit nevezünk „normális országnak”?

A „normális országot” az utóbbi években gyakran definiálták úgy, hogy egy olyan ország amely „*alkotmányosan képes és felkészült arra, hogy katonai erőt mozgósítson nemzeti*

3 Linus HAGSTRÖM: The „Abnormal” State: Identity, Norm/Exception and Japan, *European Journal of International Relations*, 21. évf., 2015/1, 122–145. o., 6. o.

4 Mariko TSUJITA: A Fragile Balance between „Normalization” and the Revival of Nationalistic Sentiments. In: Guy PODOLER: *War and Militarism in Modern Japan – Issues of History and Identity*, Global Oriental Ltd., Kent, 2009, 187–198. o., 188. o.

5 Shmuel EISENSTADT: *Japanese Civilization: A Comparative View*. University of Chicago Press, Chicago, 1996, 94. o.

6 Uo., 298. o.

7 TSUJITA: *i. m.*, 189. o.

8 Chalmers JOHNSON: Japan: Who Governs? An Essay on Official Bureaucracy, *Journal of Japanese Studies*, 2. évf., 1975/1, 1–28. o., 1–2. o.

9 Eugene A. MATTHEWS: Japan’s New Nationalism, *Foreign Affairs*, 82. évf., 2003/6, 74–90. o., 79. o.

10 Inoguchi TAKASHI: *Japan’s Ambition for Normal Statehood*. 2003. Forrás: glocom.org [2015. 07. 14.].

11 Kenneth B. PYLE: *Japan Rising – The Resurgence of Japanese Power and Purpose*, The Century Foundation, New York, 2007, 293. o.

és nemzetközi biztonsági célokra”.¹² 1993-ban Kenneth Waltz úgy határozta meg,¹³ hogy „normális ország” az, amely stratégiai nukleáris fegyverekkel rendelkezik. Waltz megközelítése alapján azonban kevés országot nevezhetnénk „normális országnak” a világon. Andrew Oros definíciója szerint „normális országnak” számít egy „független és teljesen felszerelt katonai nagyhatalom”,¹⁴ azonban a „teljesen felszerelt” kifejezést elég nehéz államokra alkalmazni. 2007-ben Richard J. Samuels pedig egyszerűen úgy érvelt, hogy „normális ország” az amelyik, „képes háborút indítani”.¹⁵

Az említett példák nehézségei vagy leegyszerűsítő jellege miatt szükségünk van egy árnyaltabb definícióra. Inogucsi Takasi definíciója szerint egy állam akkor „normális”, ha saját biztonsági kérdéseiben teljes autonómiát képes gyakorolni. A definíció alapján a „normalizációs” folyamat Japán saját biztonsági kérdéseiben szerzett egyre nagyobb autonómiáját jelenti, amelyben a teljes autonómia elérése jelenti a „normalizációs” folyamat végpontját. Azonban ez a folyamat alkotmányos, társadalmi és katonai szempontból is korlátokba ütközik.

Egyrészt Japánban a fegyveres erők legitim használata erősen korlátozott a japán alkotmány 9. cikkelye alapján kialakult alkotmányos keret és normarendszer, továbbá a japán társadalom pacifista identitása miatt. Emiatt a Japán Önvédelmi Erők elrettentési képessége és diplomáciai célokra való használata is korlátozva van. Az Önvédelmi Erők elsődleges célja eredetileg csak a belső biztonság fenntartására és a katasztrófavédelemre korlátozódott. A klasszikus értelemben vett nemzetvédelem csak másodlagos feladatnak számított. Az említett korlátok akadályt jelentenek Japán számára, hogy a szükségesnek ítélt védelmi képességeket kialakítsa, tekintettel a hírszerzői funkciókra, preventív képességekre, rakétavédelemre stb. Azonban témánk szempontjából elsősorban az alkotmányos kerettel fogunk foglalkozni. A későbbiekben látni fogjuk, hogy hogyan változott meg a hidegháború utáni japán biztonsági identitás és a védelempolitika alkotmányos kerete.

Japán hagyományos biztonsági identitása

A második világháború utáni Japán hagyományos biztonsági identitását „pacifistának” lehet nevezni. Az ehhez tartozó alkotmányos struktúra és jogi intézmények, például az alkotmány, a japán–amerikai biztonsági szerződés, az Önvédelmi Erők és a biztonsággal kapcsolatos fontosabb törvények egyaránt a háborút követő időszakban születtek.

1945-től tulajdonképpen az Egyesült Államok foglalta el Japánt.¹⁶ A katonai adminisztrációt Douglas MacArthur tábornok vezette, mint a szövetséges erők főparancsnoka. A megszállás után MacArthur katonai és politikai tisztogatást hajtott végre a japán eliten belül. Fontos azonban tudni, hogy nyelvi, kulturális és adminisztrációs képességei miatt a japán bürokrácia érintetlen maradt. A japán gazdaság és infrastruktúra helyreállítása mellett¹⁷ az amerikaiak egy teljesen új politikai és intézményi rendszer kiépítésébe kezdtek.

12 HAGSTRÖM: *i. m.*, 12. o.

13 INOBUCHI: *i. m.*

14 HAGSTRÖM: *i. m.*, 12. o.

15 Richard J. SAMUELS: *Securing Japan – Tokyo's Grand Strategy and the Future of East Asia*, Kornell University Press, New York, 2007, 111. o.

16 Hivatalosan a szövetséges erők foglalták el Japánt.

17 A Dodge-terv.

Az 1947-es japán alkotmány a „pacifista” biztonsági identitás alapköve. Az új alkotmány tervezete az amerikai alkotmányon alapult, s rengeteg változtatást vitt véghez. Egyebek között a japán császár szerepének újraértelmezése tekintetében, aki a hatalom forrásából a nemzet egységének szimbóluma lett. Emellett a sintó állami kivételezettségét felváltotta a vallásszabadság elve. Azonban témánk szempontjából az alkotmány legfontosabb eleme a 9. cikkely, mellyel Japán örök időre lemond a háborúindítás jogáról: *„...a Japán emberek örökre lemondanak a háborúról mint az állam szuverén jogáról, a fenyegetésről és az erő alkalmazásáról mint a nemzetközi viták rendezésének eszközeiről. E cél érdekében az állam soha nem fog fenntartani földi, tengeri vagy légi erőket, valamint más háborús potenciált.”*¹⁸

Ez a cikkely Japán teljes pacifikálását és leszerelését jelentette, ami teljes mértékben megfelelt az amerikai érdekeknek, mivel így soha többé nem tud agresszív háborút folytatni az Egyesült Államok ellen. A tárgyalások során az amerikai dominancia ellenére a japánoknak sikerült elérni, hogy több teret hagyjanak az értelmezésnek az önvédelem tekintetében. Mindezek után a japán parlament 1946-ban elfogadta az új alkotmányt. Érdemes azonban megjegyezni, hogy a japán társadalom szimpatizált az új pacifista és demokratikus elvekkel, szemben az előző rendszer militarista normáival.

Azonban Japán ekkor védtelen volt egy esetleges külső támadással szemben. 1950-ben kitört a koreai háború, a szárazföldi Kína pedig kommunista uralom alá került. Az Egyesült Államok feltartóztatási stratégiája alapján Washington biztosítani akarta katonai jelenlétét Kelet-Ázsiában, így Japánt mindenképpen saját érdekszférájában kellett tartania. Az amerikai katonai jelenlét kiemelten fontos volt, mivel Japánnak le kellett mondania háborús potenciáljáról, emiatt könnyű célpontnak bizonyult volna a Szovjetunió számára.¹⁹ Következésképpen kizárólag az amerikai erők voltak képesek megvédeni Japánt egy esetleges külső agressziótól. Ezért 1951-ben az Egyesült Államok és Japán aláírta a japán–amerikai biztonsági szerződést.²⁰

A szerződés alapján az Egyesült Államok garantálta Japán biztonságát egy külső fegyveres támadás esetén. A szerződés külön kiemelte, hogy az ország biztosítja saját területét az USA szárazföldi erői, légereje és haditengerészete számára. Washington ezzel sikeresen legitimizálta az amerikai katonai jelenlétet a kelet-ázsiai térségben. Például a dokumentum említi a szövetség regionális természetét, azzal a kijelentéssel, hogy az hozzájárul a „a távol-keleti béke és biztonság fenntartásához”.²¹ A szerződés továbbá Japán belbiztonságára is vonatkozott.²² Fegyveres erő hiányában a japán kormány nem tudta féken tartani az akkoriban elég gyakorinak számító tömegtüntetéseket, így kezdetben ezt a funkciót is az amerikai hadsereg látta el.²³ A biztonsági szerződés szövege jól mutatja, hogy Japánnak kezdetben egyáltalán nem volt szuverenitása saját biztonsági ügyei tekintetében.

18 A Japán Alkotmány 9. cikkelye, 1947. 05. 03. Prime Minister of Japan – The Constitution of Japan (1947) [online]. Forrás: kantei.go.jp [2014. 10. 10.].

19 Ráadásul abban az időben azok a japán baloldali politikusok és egyetemi tanárok, akik sokat szenvedtek a militarista rezsim alatt, nagy társadalmi támogatottságot élveztek.

20 Biztonsági szerződés Japán és az Amerikai Egyesült Államok között (1951. 09. 08.). University of Tokyo – Security Treaty Between Japan and the United States of America (1951) [online], Forrás: ioc.u-tokyo.ac.jp [2014. 12. 09.].

21 Uo.

22 Uo.

23 Ezek a tüntetések többek között az Egyesült Államok ellen irányultak.

A koreai háború kitörésekor Japán biztonsági helyzete egyáltalán nem volt kielégítő. A háború miatt az amerikai csapatok nagy részét Japánból a Koreai-félszigetre kellett küldeni. A közrend fenntartása érdekében MacArthur tábornok egy japánokból álló rendőri erő felállítását rendelte el, így 1950-ben a japán kormány – volt magas rangú birodalmi tisztekből és sorkatonákból – felállított egy tartalékos rendőri erőt. Azonban a japán kormány „pacifista” identitását erősítette, hogy Josida Sigeru kormányfő – többek között források hiányában – visszautasította az amerikai terveket, és elérte, hogy a MacArthur által előírányzott 300 000 fő helyett csak 75 000 legyen a rendőri erők létszáma.²⁴ Jogi szempontból ez a tartalékos rendőri erő egyáltalán nem volt alkotmányellenes, mivel „nem volt alkalmas modern hadviselésre”,²⁵ következésképpen nem volt fenyegető a szomszédos országokra sem. Azonban arra sem volt alkalmas, hogy Japánt megvédje egy esetleges külső agressziótól. Mindamellet ez a rendőri erő mérföldkőnek számított, mivel ezzel a lépéssel elkezdődött a japán biztonság- és védelempolitika „normalizációs” folyamata.

A Koreai-félszigeten zajló, évekig húzódó harcok hatására és az Egyesült Államok nyomására (*gaiatsu*) Japánnak lehetősége adódott, hogy saját honvédelmi erőt tudjon kiépíteni. 1952-ben felállították a Nemzeti Biztonsági Ügynökséget, a Nemzeti Védelmi Erő adminisztratív szervét. A Nemzeti Védelmi Erőt az ország védelmére hozták létre, azonban csak szárazföldi és tengeri védelmi képességekkel rendelkezett. Ennek ellenére a japán kormánynak megoldást kellett találnia, hogy alkotmányos értelemben legitimálhassa ezt az új védelmi erőt. 1953-ban Josida Sigeru miniszterelnök bejelentette, hogy a japán alkotmány 9. cikkelye nem tilt olyan katonai erőt, amely kizárólag önvédelmi célokat szolgál. A politikai konszenzus céljából Josida elfogadtatott egy közös nyilatkozatot a legnagyobb ellenzéki párt vezetőjével, Mamoruval, melyben kifejtik: „Közös politikánk, hogy növeljük saját önvédelmi képességünket és megalkossunk egy hosszú távú védelmi tervet, mely tartalmazza az országunkban állomásozó amerikai csapatok számának csökkentését.”²⁶

Ez a nyilatkozat két célt is szolgált. Egyrészt meg akarta nyugtatni Washington, hogy a japánok is hozzá fognak járulni az ország védelmi kiadásaihoz. Másrészt a dokumentum politikai ígéretet tett a japán társadalomnak, hogy az amerikai csapatok csupán ideiglenesen tartózkodnak Japán területén. Ezek a lépések hozzájárultak Japán katonai „normalizációjához.”

Japán saját biztonsága mint „normalizáció” (1950–1955): az Önvédelmi Erők megalakulása

A koreai háború után, 1954-ben a japán parlament elfogadta azt a törvényjavaslatot, amely elrendelte, hogy a Nemzeti Védelmi Erőt (*hoantai*) át kell alakítani Japán Önvédelmi Erőkké (*kokujieitai*). Az Önvédelmi Erők feladatköre már jobban hasonlított egy „normális” hadsereghez. A parlament felruházta az Önvédelmi Erőket a „közvetlen agresszió

24 James E. AUER: Article Nine: Renunciation of War. In: Percy R. LONEY, Kozuyuki TAKAHASHI: *Japanese Constitutional Law*, University of Tokyo Press, Tokyo, 1993, 69–86. o., 72. o.

25 Uo., 74. o.

26 AUER: *i. m.*, 75. o.

*elleni*²⁷ védelem feladatával, így Japán egy ütőképes haderőt tudott kiépíteni,²⁸ amihez nagyban hozzájárultak az Egyesült Államok által nyújtott katonai segélyek is. Az 1950-es évek eleji japán gazdaságnak még nem volt elegendő kapacitása, hogy ilyen horderejű védelmi beruházást hajtson végre. Egy évvel később az újonnan megalapított Liberális Demokrata Párt (LDP) tovább bővítette a 9. cikkely értelmezési keretét az Önvédelmi Erők legitimációjának érdekében. Az új interpretáció szerint egy „*kívülről történő katonai agresszió esetén a nemzet védelme nem ellentétes az alkotmánnyal*”.²⁹ A 9. cikkely alkotmányos értelmezése stabil legitimációt adott Japánnak, hogy gyakorolhassa az önvédelem jogát. Igaz, hogy alkotmányos ügyekben a Japán Legfelsőbb Bíróságnak van értelmezési jogköre, azonban a 9. cikkely nemzetbiztonságra vonatkozó tartalma miatt a mindenkor japán kormány interpretációja vált mérvadóvá. A Joshida-doktrínaként elhíresült politikai konszenzus azonban meghatározónak bizonyult japán hidegháborús védelempolitikájában.

Japán védelempolitikája a hidegháborúban

Ahhoz, hogy megérthessük Japán hidegháborús biztonsági identitását, meg kell néznünk az 1957-es nemzetvédelmi irányvonalakat. A kormány és a Nemzetvédelmi Tanács által elfogadott három alapelv teljes mértékben tükrözi Japán háború utáni „pacifista” identitását. Az alapelvek fő célja a nemzetvédelem, ugyanakkor hangsúlyozzák, „*Japán békéjének és függetlenségének védelme a demokrácián alapszik*”.³⁰ Az alapelvek tükrében a hidegháborús japán biztonsági identitása a következőképpen írható le:³¹

- USA- és ENSZ-központú;
- a gazdasági növekedésre és a jólétre törekszik;
- defenzív vagy „pacifista” elvű.

Az ENSZ-központúság a japán külpolitika meghatározó, azonban a hidegháború miatt inkább retorikai eleme, mivel az Egyesült Államok és a Szovjetunió rivalizálása nemzetközi biztonsági kérdésekben gyakorlatilag megbénította a szervezetet. Belpolitikailag azonban megpróbálták ellensúlyozni a tényt, hogy Japán az Egyesült Államok elképzeléseit kénytelen követni. Ahogy Szaitó Sizuó külügyminisztériumi tanácsos megfogalmazta: „*Az ENSZ-központú diplomácia azt jelenti, hogy egy nemzet politikáját összehangolja az ENSZ-szel, annak ellenére, hogy nyilvánvalóan és feltétlenül követi az Egyesült Államokat*.”³²

Azonban ahogy a japán gazdaság növekedett, úgy a politikai elit is egy sokkal egyenrangúbb státuszra, vagy úgy is mondhatjuk: egy sokkal „normálisabb” szerepre törekedett az amerikaiakkal fenntartott szövetségen belül. Egyeztetések után 1960-ban a Kisi-kor-

27 Uo.

28 A Japán Önvédelmi Erők már tartalmazták a szárazföldi és tengeri mellett a légi haderőnemet is.

29 AUER: *i. m.*, 76. o.

30 Nemzetvédelem alapvető irányelvei (1957). University of Tokyo – Basic Policy on National Defense (1957) [online], Forrás: ioc.u-tokyo.ac.jp [2014. 12. 13.].

31 Uo.

32 Akiko FUKUSHIMA: The Uses of Institutions: United Nations for legitimacy. In: John IKENBERRY, Takashi INOBUCHI: *The U.S., Japan, and Governance in East Asia*, Palgrave Macmillan, New York, 2007, 153–186. o., 162. o.

mány hivatalosan is kifejezte igényét a szövetségen belüli „*egyenlőtlenségek kiigazítására*”³³ és kérte a biztonsági szerződés felülvizsgálatát. Egyrészt Japán nagyobb beleszólást kívánt a regionális biztonsági ügyekbe, másrészt a Japánban állomásozó amerikai csapatok finanszírozásában Washington is nagyobb pénzügyi hozzájárulást várt el Tokiótól. Az 1960-ban megújított biztonsági szerződés³⁴ már úgy fogalmazott, hogy a „*távol-keleti nemzetközi béke és biztonság fenntartása*”³⁵ a két ország közös feladata. Ezzel Japán gyakorlatilag kelet-ázsiai biztonsági ügyekben az Egyesült Államok stratégiai partnere lett. Az V. cikkely alapján, ha Japán adminisztráció alatt lévő területen bármelyik felet külső fegyveres támadás éri, Japán elsődleges feladata az amerikai hadsereg logisztikai támogatása. A dokumentum továbbá megerősítette, hogy Japánnak az egyéni és a kollektív önvédelemhez is egyaránt joga van.³⁶ A kollektív önvédelemhez való jog azonban az 1960-as években nem befolyásolta a japán „*pacifista*” identitást. A japán kormányok (különösen a vietnami háború alatt) időről időre hangsúlyozták, hogy Japánnak ugyan van joga a kollektív önvédelemhez, de nem gyakorolja.³⁷

Egy békeszerető nemzet alapelvei (1967)

A vietnami háború alatt Japán tudatosan törekedett arra, hogy elkerüljön egy újabb háborús részvételt Kelet-Ázsiában. Ezért az 1960-as években a japán kormány kifejezetten hangsúlyozta az ország békeszerető politikai irányultságát („*békeszerető nemzet*”), különképpen a fegyverexport³⁸ és az atompolitika terén.³⁹

Érthető módon az atomellenes érzelmek különösen fontosak voltak a politika megfogalmazásakor. Szató Eiszaku kormánya meghirdette a három nem-nukleáris elvet, amely szerint Japán nem fog birtokolni, fejleszteni és területén állomásoztatni nukleáris fegyvereket. A fegyverexport terén pedig három kategóriába voltak sorolva azon országok, amelyek tiltólistára kerültek. Az első kategóriába a szovjet blokk országai tartoztak. A második kategóriába azok az országok, „*amelyek ellen az ENSZ Biztonsági Tanácsa által elfogadott fegyverkereskedelmi embargóhatározatot hoztak*”.⁴⁰ Végül a harmadik kategóriába azokat az országokat sorolták, „*amelyek részesei vagy feltételezhetően részesei fegyveres konfliktusoknak*”.⁴¹ Később, 1976-ban a kormány egy kiegészítő irányelvet csatolt a korábbiakhoz, amely szerint azok a kategóriák, amelyeket az 1967-es irányelvek nem tartalmaznak,

33 National Diet Library: *Establishment of 1955 System*. 2010. Forrás: ndl.go.jp [2015. 08. 10.].

34 Japán–Egyesült Államok Biztonsági Szerződés, 1960. 01. 19. *Ministry of Foreign Affairs – Japan-U.S. Security Treaty* [online]. Forrás: mofa.go.jp [2015. 02. 16.].

35 Uo.

36 Uo.

37 Akiko FUKUSHIMA: *Japanese Foreign Policy – The emerging logic of multilateralism*, Macmillan Press LTD, London, 1999, 54–106. o., 62. o.

38 Japán Fegyverexportról szóló korlátozások irányelvei (1967). *Ministry of Foreign Affairs - Japan's Policies on the Control of Arms Exports (1967)* [online]. Forrás: mofa.go.jp [2014. 12. 14.].

39 Japán három nem-nukleáris elve (1967). *Ministry of Foreign Affairs – Three Non-Nuclear Principles (1967)* [online]. Forrás: mofa.go.jp [2014. 12. 14.].

40 Japán fegyverexportról szóló korlátozások irányelvei (1967) *Ministry of Foreign Affairs - Japan's Policies on the Control of Arms Exports (1967)* [online], Forrás: mofa.go.jp [2014. 12. 14.], 54. o.

41 Uo.

szintén „korlátozás alá kerülnek”.⁴² Más szóval, az 1976-os kiegészítő irányelv hivatalosan megtiltotta Japánnak, hogy a világ bármely országának fegyvert adhasson el.

Nemzetvédelmi program és új szövetségi irányvonalak (1978–1979)

Japán első nemzetvédelmi programját a kormány 1979-ben hagyta jóvá.⁴³ A dokumentum azért volt szükséges, mivel a hidegháború első évtizedeiben a japán védelmi képességek nagymértékben megnövekedtek, miközben a 9. cikkely jogi értelmezése semmit sem változott. Valóban, a program említette, hogy „négy egymást követő védelmi fejlesztési terv alapján Japán folyamatosan fejlesztette védelmi képességeit”.⁴⁴ Az 1980-as évekre a fejlesztési programok eredményeként Japán rendelkezett a világ harmadik legnagyobb védelmi költségvetésével.⁴⁵ A dokumentum regionális biztonsági környezetre vonatkozó része nyugtalanítónak nevezte a „Japán közelében lévő egyes országok”⁴⁶ katonai fejlesztéseit. A Koreai-félszigeten túlmenően a szöveg feltehetően Kínára utalt, mivel Peking 1970 és 1979 között közel megdupláztta védelmi költségvetését (20 milliárd USD-ről 41 milliárd USD-re).⁴⁷

Ahogy növekedtek a japán védelmi képességek, úgy kellett módosítani a japán–amerikai szövetség védelmi feladatait. Az 1978-as irányvonalak alapján a szövetség az elretentésre helyezte a hangsúlyt egy esetleges Japán elleni agresszió elhárítása érdekében.⁴⁸ Azonban a „normalizáció” szempontjából a szöveg legfontosabb eleme, hogy Japán területiális védelme az Önvédelmi Erők elsődleges feladatává vált, beleértve a légteret és a környező tengereket is. Továbbá a tengerszorosok védelme is a Tengerészeti Önvédelmi Erő feladata lett, ami különösen a Közel-Keletről érkező nyersanyagimport biztosítása miatt volt fontos Japán számára.⁴⁹

A hidegháború utáni japán védelempolitika: békefenntartás mint „normalizáció”

Japán hidegháború utáni biztonságpolitikájának legnagyobb változása békefenntartó politikájában mutatkozik meg. A parlament olyan törvényeket fogadott el, amelyek lehetővé tették, hogy az Önvédelmi Erők tagjai tengerentúli békefenntartó műveletekben vehessenek részt. Igaz, kizárólag nem harcoló műveletekben.

Amikor 1991-ben kitört az öbölháború, Washington logisztikai hozzájárulást kért Japántól az USA vezette koalíciós erők számára, azonban Tokió visszautasította ezt a kérést. Kaifu miniszterelnök azzal érvelt, hogy a 9. cikkely nem teszi lehetővé, hogy az Önvédelmi Erők ilyen típusú misszióban vegyenek részt. Ezek után George Bush amerikai elnök

42 Uo.

43 Nemzetvédelmi Program (1976), *National Defense Program Outline 1976* [online]. Forrás: ioc.u-tokyo.ac.jp [2015. 02. 07.].

44 Nemzetvédelmi program (1976).

45 AUER: i. m., 77. o.

46 Nemzetvédelmi program (1976).

47 A világ katonai költségvetése és fegyverkereskedelme (1970–1979). U.S. Arms Control and Disarmament Agency – World Military Expenditure and Arms Transfer 1970-1979 [online], Forrás: state.gov [2015. 08. 17.].

48 Irányvonalak a japán–amerikai védelmi együttműködéshez (1978). Ministry of Defense – The Guidelines for Japan-U.S. Defense Cooperation (November 27. 1978) [online]. Forrás: mod.go.jp [2016. 01. 17.].

49 Uo.

inkább „együtműködést” és nem „hozzájárulást” kért, ugyanis az együtműködés nem számított alkotmányellenesnek.

A japán parlamentben azonban hosszas viták alakultak ki a 9. cikkely adta lehetőségekről és korlátokról. Végül 1992-ben elfogadták a Nemzetközi Béke-együtműködési Törvényt (UNPKO törvény).⁵⁰ Ez szigorú szabályokat alkotott az Önvédelmi Erőknek. Például az egységek kizárólag nem harcoló tevékenységet folytathattak, emellett nem lehetett őket háborús övezetbe küldeni. Ezen felül a fegyverhasználat csak akkor volt engedélyezett, ha a személyzet élete egyértelműen veszélyben forgott.

Azonban a japán törvényhozási procedúra túl hosszúnak bizonyult ahhoz, hogy az Önvédelmi Erőket időben küldhették volna a Perzsa (Arab)-öbölbe. Például egy aknamentesítő egység csak 1991 júniusára érkezett meg, holott az öbölháború 1991 áprilisában gyakorlatilag véget ért.⁵¹ Emellett Japán tetemes pénzügyi hozzájárulása a misszióhoz (13 milliárd USD) a nemzetközi reakciókban csak „csekk-könyv-diplomáciaként” jelent meg.⁵² A kifejezés a japán gazdaságközpontú diplomáciát minősítette, ami jól funkcionált a hidegháborúban, azonban az öbölháborúban már kevésbé. A japánok mélyen megalázva érezték magukat, mivel a kialakult helyzet rámutatott arra, hogy képtelenek hatékony válaszlépésre egy nemzetközi válság esetén.

Mindazonáltal a UNPKO-törvény jogi precedenst adott arra, hogy Japán önvédelmi erőket tudjon különböző békefenntartó misszióba küldeni. 1991 óta a japán parlament jóváhagyta, hogy csapatokat küldjön a világ számos országába, így 1992-ben Kambodzsába (UNTAC), Angolába (UNAVEUM II) vagy 1993-ban Mozambikba (ONUMOZ), 1996-ban a Golán-fennsíkra (UNDOF), 1999-ben Kelet-Timorba. Természetesen szigorú szabályok között és nem harcoló műveletekben.

A pénzügyi hozzájárulás továbbra is fontos eszköze maradt a japán békefenntartó politikának, azonban közel fél évszázad után az Önvédelmi Erők tengerentúli missziókba való küldése is „normálissá” vált a japán politikai elit számára. Ezzel az új normával egyúttal a japán védelempolitika is tovább „normalizálódott”, mivel – szigorú feltételek mellett – az Önvédelmi Erők innentől a parlament felhatalmazásával Japán területi biztonságán túlmutató védelmi feladatokat is elláthattak. Azonban a Szovjetunió felbomlása, az észak-koreai rakétakísérletek és Kína katonai modernizációja komoly aggodalmat okozott a japán stratégiáknak.⁵³

A hidegháború utáni megváltozott biztonsági környezet: „Japánt körülvevő területek”

Az 1990-es évek kelet-ázsiai biztonsági környezete hatással volt a japán biztonsági identitásra, ami a stratégiai dokumentumaikban is tükröződik. Az 1996-os nemzetvédelmi

50 FUKUSHIMA (1999): *i. m.*, 73. o.

51 Uo., 70. o.

52 Michael B. JANSEN: *The Making of Modern Japan*, Harvard University Press, Cambridge (US), 2002, 757–758. o.

53 Tsuyoshi HASWAGAWA: Japan's Strategic Thinking Toward Asia in the First Half of the 1990s. In: Gilbert ROZMAN, Kazuhiko TOGO, Joseph P. FERGUSON (EDS.): *Japanese Strategic Thought toward Asia*, Palgrave Macmillan, New York, 2007, 57–78. o., 59. o.

programban⁵⁴ és a szövetség új stratégiai irányvonalairól szóló japán–amerikai közös nyilatkozatban⁵⁵ nagyobb regionális szerepet vázoltak fel Japán számára. A nemzetvédelmi program kiterjesztette Japán biztonsági zónáját a „*Japánt körülvevő régiókra*”,⁵⁶ azonban ez a kifejezés aggodalommal töltötte el a kínai vezetést.⁵⁷ A japán–amerikai közös nyilatkozatban ezt a kifejezést a „*Japánt körülvevő területekre*” módosították. A kínai vezetők azonban ezzel sem voltak megelégedve, mivel nem tudták biztosan, hogy a Tajvani-szoros vajon beletartozik-e szövetség új földrajzi hatókörébe. Végül Washington és Tokió úgy döntött, hogy nem provokálja Kínát, és kijelentették, hogy a szoros nem tartozik bele a szövetség hatókörébe.⁵⁸ Ahogy David J. Richardson kifejtette, a „*Japánt körülvevő területek*” egy adott „*helyzetre vonatkozó és nem földrajzi*”⁵⁹ kifejezés, mivel az 1978-as nemzetvédelmi irányvonalakra hivatkozva az 1996-os közös nyilatkozat elsődlegesen Észak-Koreára és annak nukleáris és rakétakísérleteire vonatkozott. Továbbá ebben a dokumentumban mind az Egyesült Államok, mind Japán „*pozitív és konstruktív*”⁶⁰ partnernek nevezte Kínát.

Felgyorsult „normalizáció” a Koidzumi-éra alatt (2000–2006)

Az észak-koreai fenyegetés Japán számára elsődleges biztonsági fenyegetésnek számított a 2000-es évek elején is, azonban az Egyesült Államoknak egy közvetlenebb biztonsági kihívással kellett szembenéznie, a nemzetközi terrorizmussal. 2001. szeptember 11. után az Egyesült Államok a terrorizmus elleni harcot Kelet-Ázsiában is prioritásként kezelte. Washington a következő területeken kívánta erősíteni Japánnal fennálló szövetségét: közös hadgyakorlatok, a szövetség hatókörének kiterjesztése, információmegosztás és együttes válasz az új fenyegetésekre.⁶¹ Más szavakkal, az Egyesült Államok nyomatékosította Japánnak, hogy nagyobb részt kell vállalnia a globális biztonsági ügyekben. Koidzumi Dzsunicisiro miniszterelnök ugyanakkor felismerte, hogy Japán kizárólag az Egyesült Államokra számíthat az észak-koreai fenyegetés kezelésében. Innentől kezdve a kormány nagymértékben támogatta a szövetséget, és olyan új törvényjavaslatokat kezdeményezett, amelyekkel támogathatta az Egyesült Államok tengerentúli hadműveleteit Afganisztánban és Irakban.

2001-ben a szeptember 11-i támadások után a japán parlament elfogadott egy terrorellenes küzdelemmel kapcsolatos törvényt, amelyben Japán vállalja, hogy az Önvédelmi Erők még a „*régió kívüli is*”⁶² támogatják az USA terrorellenes harcát. Az új törvény fenntartotta a nem harci cselekményekre vonatkozó elvet, amely szerint az Önvédelmi Erők

54 Nemzetvédelmi Program (1996), Ministry of Foreign Affairs - National Defense Program Guidelines (FY 1996) [online], Forrás: mofa.go.jp, [2015. 04. 16.].

55 Japán–amerikai közös nyilatkozat (1996), Ministry of Foreign Affairs – Joint Declaration on Security – Alliance for the 21st century (1996) [online], Forrás: mofa.go.jp [2015. 04. 16.].

56 Nemzetvédelmi Program (1996).

57 David J. RICHARDSON: *US-Japan Defense Cooperation: Possibilities for Regional Stability, Parameters*, 2000, Forrás: strategicstudiesinstitute.army.mil [2015. 09. 05.].

58 Uo.

59 Uo.

60 Japán–amerikai közös nyilatkozat (1966).

61 Richard ARMITAGE, Joseph NYE: *The United States and Japan: Advancing Toward a Matured Partnership*, 2000. 10. 06. Institute for National Strategic Studies National Defense University. Forrás: csis.org [2014. 11. 30.].

62 PYLE: *i. m.*, 297. o.

kizárólag az utántöltés, szállítás, mentési munkálatok, humanitárius, szerelési, karbantartási, orvosi szolgálat, kommunikáció, reptéri, kikötői szolgálat és bázisellátás területén végeznek szolgálatot. Azonban Washingtonnak ennél nagyobb mértékű támogatásra volt szüksége az afganisztáni és az iraki háborúk során.

Amikor 2002 januárjában George W. Bush Észak-Koreát is a „gonosz tengelyéhez” sorolta, Japánt biztosította, hogy Washington elkötelezett lesz az észak-koreai kérdésben. Ezek után nem meglepő, hogy a Koidzumi-kormány másik három biztonsággal kapcsolatos törvényt hozott 2002 áprilisában, azonban a parlamenttel csak egy évvel később sikerült őket elfogadtatnia.⁶³ Így 2003-ban az új törvények alapján az Önvédelmi Erők elindulhattak az Indiai-óceánra az USA által vezetett koalíciós erők támogatására. Elsősorban olaj-utántöltési munkálatokra, később, korlátozott körülmények között, Afganisztánban és Irakban végeztek humanitárius és logisztikai feladatokat. Ugyanakkor, felkészülve egy esetleges észak-koreai támadásra, az egyik törvény⁶⁴ meghatározta azokat az alapelveket, politikákat és feladatokat az Önvédelmi Erők számára, amelyek egy kívülről érkező, a japán szigeteket célzó fegyveres támadás esetén irányt mutattak abban, hogy hogyan védjék meg a civil lakosságot. Ezt megelőzően a hasonló védelmi tevékenységek az Egyesült Államok haderejének feladatai voltak. Igaz ugyan, hogy Észak-Korea számított az elsődleges biztonsági kockázatnak, azonban 2004-ben Japán már Kínát is fenyegetésnek tekintette.

A 2004-ben elfogadott nemzetvédelmi program⁶⁵ Észak-Korea destabilizáló szerepe mellett már Kína nagyfokú katonai modernizációját és ellentmondást nem tűrő tengeri aktivitását is negatív faktornak nevezte Japán biztonságára nézve. Richard J. Samuels szerint a japánok félelmei elsősorban geostratégiai szemszögből érthetők meg. Mivel Japán területileg délről könnyen elérhető, ha Kína elfoglalja Tajvant,⁶⁶ akkor könnyen fölénybe kerülhet a Dél-kínai-tengeren, ami akadályozhatja a japán nyersanyagimportot.⁶⁷ A biztonsági identitás szempontjából fontos megjegyezni, hogy ez az első olyan háború utáni japán stratégiai dokumentum, amely megemlíti a „preventív”⁶⁸ megközelítést a regionális biztonsági fenyegetések esetén. Tekintettel Phenjan nukleáris és ballisztikus rakéta-fejlesztési programjaira, érthető módon Japán már 2004-ben sem akarta tétlenül megvárni az első nukleáris fejjel ellátott észak-koreai ballisztikus rakéta kilövését. Ezenkívül a program globálisan irányoz elő nagyobb részvételt a japán nemzeti érdek számára fontos biztonsági ügyekben.⁶⁹

Láthattuk, hogy a Koidzumi-adminisztráció alatt felgyorsult a „normalizációs” folyamat. Japán növelte szerepét a szövetségben belül, modernizálta a szükségállapotra vonat-

63 Robert PEKKANEN, Ellis S. KRAUSS: *Japan's "Coalition of the Willing" on Security Policies*, Orbis, 49. évf., 2005/3, 429–444. o., 441. o.

64 Fegyveres támadásra történő reakálás törvénye (2003). Cabinet Secretariat - Armed Attack Situation Response Law (2003) [online]. Forrás: kokuminhogo.go.jp [2017. 03. 10.].

65 Nemzetvédelmi Program (2005), *National Defense Program Guideline (FY 2005)* [online]. Forrás: kantei.go.jp [2015. 05. 10.].

66 1996-ban a tajvani elnökválasztáskor Kína rakétákat lőtt ki a szigetre, azonban a rakéták szándékuknak megfelelően a tengerbe csapódtak. Peking megmutatta, hogy kész erőt is bevetni annak érdekében, hogy megakadályozza a sziget esetleges függetlenedési törekvéseit.

67 SAMUELS: *i. m.*, 69. o.

68 Nemzetvédelmi Program (2005).

69 Uo.

kozó jogi kereteit, és nagyobb autonómiát ért el az ország területét ért támadás esetén. Továbbá a nemzetvédelmi program is jól mutatja a japán biztonsági identitás átalakulását. Természetesen e lépések esetében sem zárhatjuk ki az USA nyomását (*gaiatsu*), de a japán védelempolitika kétségtelenül folytatta a „normalizáció” tendenciáját.

„Normalizáció” az első Abe-kormány alatt (2006–2007)

Koidzumihoz hasonlóan Abe Sinzó is az Egyesült Államokkal való szorosabb együttműködést hangsúlyozta, és folytatni akarta az Önvédelmi Erők küldetését az Indiai-óceánon. 2007 januárjában a kormány egy törvénykiegészítéssel az Önvédelmi Erők első számú küldetésének részévé tette a nemzetközi békeműveletekben való részvételt.⁷⁰ Aiegészítés világossá tette, hogy a tengerentúli küldetések nem csupán kivételes esetnek számítanak, hanem az Önvédelmi Erők tevékenységeinek integráns részét képezik. Abe Sinzó azt is kijelentette, hogy Japánt katonai értelemben „normális” országgá kívánja változtatni.

Ennek érdekében a biztonsággal kapcsolatos intézményi háttér is meg akarta változtatni. 2006 novemberében például Abe, növelendő a miniszterelnöki iroda befolyását a nemzetbiztonsági kérdésekben, felállított egy szakértői bizottságot, mely 2007-ben egy nemzetbiztonsági tanács felállítását javasolta.⁷¹ Ugyanebben az évben a Japán Védelmi Ügynökség minisztériumi szintre emelkedett. Az első Abe-kormány radikálisnak minősülő programjában az alkotmánymódosítás is szerepelt, ami – tekintettel a 9. cikkelyre – kétségkívül védelempolitikai kérdésnek is számít Japánban. A kormány 2007-ben megteremtette az alkotmánymódosítási procedúra elindításához szükséges jogi kereteket, amely szerint a módosítást a parlament mindkét házában kétharmados többséggel el kell fogadnia, ezután népszavazást kell róla tartani.

A kollektív önvédelem kérdése

A biztonságpolitikához kötődő intézményrendszer átalakításában a kollektív önvédelem kérdése is előkerült. Abe felállított egy tanácsadói testületet, melyet arra kért, hogy a kelet-ázsiai biztonsági környezet kontextusában gyűjtsön össze olyan eseteket Japán számára, amelyek szorosan kapcsolódnak a kollektív önvédelemhez való jog gyakorlásához. A testület kidolgozta az ezzel kapcsolatos biztonsági dilemma legfontosabb forgatókönyveit és megállapításait. Kitaoka Sinicsi, a testület elnöke szerint⁷² négy különböző szituáció került a testület napirendjére.

Vajon Japán képes lenne-e megvédeni egy támadás alatt lévő amerikai hadihajót Japán közelében?

Vajon Japán képes lenne-e lelőni egy, a japán légtéren keresztül repülő ballisztikus rakétát, amelynek célpontja egy másik ország?

Vajon Japán képes lenne-e az ENSZ békefenntartó küldetésének keretén belül mentési

70 Japán védelme (2014), *Defense of Japan* (2014) [online]. Forrás: mod.go.jp [2017. 03. 10.] 301

71 KITAOKA Shinichi: *The Turnabout of Japan's Security Policy: Toward „Proactive Pacifism”*. 2014. 04. 02. Forrás: nippon.com [2014. 11. 03.].

72 Uo.

akciót végrehajtani egy támadás alatt lévő külföldi kontingens számára?

Vajon Japán képes-e megfelelő támogatást nyújtani egy külföldi katonai kontingens számára egy békefenntartó hadművelet során?

A testület megállapításai rámutattak a jogi struktúra hiányosságaira:

A jelenlegi jogrendszerben Japán hajtáná végre a fent említett négy eset bármelyikét.

Ilyen hiányosságok hátrányosan érintik a japán nemzeti érdeket.

Ezért mihamarabbi jogi intézkedések szükségesek, hogy Japán teljesíteni tudja a fent említett eseteket.

Egy alkotmány-újraértelmezés elegendő lenne a feladathoz, azonban egy alkotmány-kiegészítés nem szükséges.

Azonban a testület jelentése már csak a következő miniszterelnök, Fukuda Jaszuo⁷³ idején lett kész 2008-ban. Ennek ellenére a 2009-ig hatalmon lévő Fukuda-adminisztráció érintetlenül hagyta a testület javaslatait.⁷⁴ A következőkben áttekintjük a japán védelempolitika „normalizációs” folyamatának egyik sikertelen alternatíváját.

A Japán Demokrata Párt sikertelen „normalizációs” alternatívája (2009–2012)

A 2009-es parlamenti választásokat a Japán Demokrata Párt (DPJ) nyerte. Ezzel az LDP elvesztette több mint fél évszázados vezető pozícióját a japán politikában. Annak ellenére, hogy a DPJ inkább a gazdasági és szociális területeket hangsúlyozta kampánya idején, későbbi kormányprogramjában a biztonsággal kapcsolatos intézkedések is szerepeltek. A DPJ meg akarta változtatni az addigi japán kül- és biztonságpolitikai koncepciót. A párt elsősorban az amerikai szövetségen belül egy egyenlőbb státusz elérését sürgette. Ugyanakkor Japán ázsiai identitását is hangsúlyozta, és szorosabb kapcsolatokat kívánt kiépíteni a régióval, legfőképpen Kínával. A DPJ esetében a szövetségben lévő egyenlőbb státusz az Egyesült Államoktól való viszonylagos távolságot jelentette. Hatojama miniszterelnök úgy nyilatkozott,⁷⁵ hogy az Egyesült Államokkal fennálló biztonsági szerződés még mindig „a japán diplomácia sarokköve”, azonban az ázsiai identitás és a „*régióval való stabil gazdasági és biztonsági együttműködés*”⁷⁶ ugyanolyan fontos Japán számára. Azonban, mint később kiderült, a DPJ-kormány „normalizációs” alternatívája nem bizonyult sikeresnek.

2011-ben az Egyesült Államok meghirdette új stratégiáját, amely szerint Washington mind gazdaságilag, mind katonailag nagyobb figyelmet fog Kelet-Ázsia felé fordítani.⁷⁷ Emiatt az USA szorosabbra kezdte fűzni a szövetséges kapcsolatokat a térségben. Ebből a szempontból Japán számított a legfontosabb partnernek, így Washington minden olyan DPJ-próbálkozást megghiúsított, ami a szövetségi viszony lazítását irányozta volna elő.⁷⁸

73 Abe Sinzō első miniszterelnöksége csupán egy évig tartott (2006–2007).

74 KITAOKA: *i. m.*

75 HATOYAMA Yukio: *A New Path of Japan*. 2009. 08. 26. Forrás: nytimes.com [2014. 09. 15.].

76 Michael J. GREEN: Japan, India, and the Strategic Triangle with China. In: Ashley J. TELLIS, Travis TANNER, Jessica KEOUGH, *Strategic Asia 2011-12*, The National Bureau of Asian Research, Seattle and Washington D.C., 2011, 131–160. o., 140. o.

77 Barack Obama beszéde az ausztrál parlamentben 2011. 11. 17. [online]. Forrás: whitehouse.gov [2015. 09. 14.].

78 A DPJ nem tudta keresztülvinni a Futenma amerikai katonai bázis Okinaváról való áttelepítési tervét sem.

A nagy nyomás miatt a kormány egyszerűen nem tudott távolságot tartani az USA-tól. Ráadásul a biztonsági környezet sem volt megfelelő egy ilyen politikai irányhoz. Az észak-koreai ballisztikus rakétákkal való fenyegetés kritikus szintre emelkedett, és az egyre provokatívabb kínai katonai jelenlét a Szenkaku/Tiaoju-szigetek körül a Kelet-kínai-tengeren alaposan megterhelte a párt Kína-barát politikáját. A szigetvita kezelése nagyban hozzájárult a konzervatív erők hatalomba való visszatéréséhez.

A japán–amerikai védelmi együttműködés a Japán Demokrata Párt kormányzása alatt

Igaz ugyan, hogy a hároméves DPJ-kormányzás vitákat gerjesztett Washington és Tokió között, azonban a japán–amerikai szövetség alapjában véve stabil maradt. 2011-ben Christopher W. Hughes úgy jellemezte⁷⁹ a helyzetet, hogy „*Japán a szövetség iránti elkötelezettségének stratégiáját alapvetően nem változtatta meg*”. Habár a kritikák szerint a DPJ-adminisztráció alatt a szövetség válságban volt, a „*lényegi*” folyamatok gördülékenyen haladtak a két ország között. Valóban, a 2010-es nemzetvédelmi program esetében is hasonló dolog történt. Igaz ugyan, hogy az eredeti 2009-es megjelenés helyett a Hatojama kormány úgy döntött, hogy késlelteti a program indítását, mivel felül akarta vizsgálni a védelmi költségvetést és az LDP-kormány védelmi programját,⁸⁰ azonban a dokumentum kontinuitást mutat az eddigi programokkal. A 2010-es programban a japán–kínai szigetviták miatt a kelet- és a dél-kínai-tengeri kínai fenyegetés nagyobb hangsúlyt kapott. Az Egyesült Államok új kelet-ázsiai stratégiájára hivatkozva a dokumentum megemlíti, hogy a jövőben Japán is növelni fogja regionális biztonsági együttműködéseit, mivel Washington terve egy kelet-ázsiai „*biztonsági architektúra*”⁸¹ kiépítése bilaterális szövetségeinek összehangolásával, például Japánnal, Dél-Koreával, Ausztráliával stb. A program ugyanakkor határozottan hangsúlyozza, hogy a japán biztonság- és védelempolitika az alkotmány keretein belül fog maradni. Továbbá hozzáteszi, hogy Tokió csakis olyan országokkal kíván együttműködni, „*amelyekkel közösek az érdekei az Afrikától a Közel-Keleten át Kelet-Ázsiáig terjedő tengeri útvonal biztosításában*”.⁸² Más szóval a japánok 2010-ben még nem kívántak semmilyen módosítást végrehajtani a 9. cikkellyel kapcsolatban, hogy közelebb kerüljenek a kollektív önvédelem gyakorlásához.

A program további „normalizációt” mutat a védelempolitika terén. Egyrészt a 2004-ben bekerült preventív jellegű reagáláshoz hozzáadták a „*külső fenyegetések megsemmisítésének*”⁸³ fogalmát. Másrészt a hidegháborús „*alapszintű védelmi erőt*” felváltotta a „*dinamikus védelmi erő*” koncepciója.⁸⁴ Az új védelmi koncepció azt jelentette, hogy északról

79 Sarah SERIZAWA: *China's Military Modernization and Implications for Northeast Asia – An Interview with Christopher W. Hughes*. 2012. 08. 02. Forrás: nbr.org. [2015. 08. 07.].

80 Tobias HARRIS: *Japan: The Hatoyama government will delay on defense policy*. 2009. 09. 29. Forrás: eastasiaforum.org [2015. 09. 27.].

81 2010-es hawaii beszédében Hillary Clinton még külügyminiszterként fejtette ki az Egyesült Államok stratégiáját. *Clinton's speech on America's Engagement in the Asia-Pacific, October 2010*. Forrás: cfr.org [2016. 09. 14.].

82 Nemzetvédelmi program (2010), *National Defense Program Guidelines* [online]. Forrás: mod.go.jp [2015. 09. 27.].

83 Uo.

84 Uo.

átcsoportosítják a délnyugati régiókba a japán haderő döntő részét⁸⁵ és a Szárazföldi Önvédelmi Erő gyorsreagálású képességeit.⁸⁶ A program kifejti, hogy a gyorsreagálású kontingensnek képesnek kell „megelőznie és visszatartania” egy esetleges inváziót, ami a japán partoktól távol eső sziget ellen irányulhat.⁸⁷

Az új koncepcióban világosan kirajzolódik, hogy innentől hivatalosan is a kínai fenyegetés van a japán védelempolitika központjában. A szigetek védelme Washington és Tokió számára egyaránt fontos, ami a hadgyakorlatokon is meglátszik. Például 2010 óta a japán szárazföldi erők minden évben közös hadgyakorlatot tartanak amerikai tengerészgyalogsokkal, hogy egy közös hadművelet keretén belül egy szigetre történő partraszállást szimuláljanak.⁸⁸ Az együttműködés ellenére 2010-ben még nem volt reális esély a kollektív önvédelem jogi kereteinek kidolgozására, azonban következő időszak egy nagyon energikus LDP-kormányzást hozott, különösen a védelempolitika és a szövetség tekintetében.

„Normalizáció” a második Abe-kormány alatt (2012–2016)

Amikor az LDP koalíciós partnerével, az Új Komeitó Párttal⁸⁹ együtt megnyerte a 2012 decemberében megtartott választásokat, a kampány során két alapvető célt fogalmaztak meg.⁹⁰ Az első cél az évek óta stagnáló japán gazdaság újrarálesztése, a második pedig „a nemzetbiztonsági politika alapvető megváltoztatása”.⁹¹ Témánk szempontjából a második Abe-kormány védelempolitikával kapcsolatos intézkedései kívánnak meg részletesebb magyarázatot. Öt olyan fontos intézkedést fogunk tárgyalni, amelyek a „normalizáció” tekintetében különösen relevánsnak minősülnek:

- a Nemzetbiztonsági Tanács felállítása;
- nemzetbiztonsági stratégia és új nemzetvédelmi program;
- a fegyverexportra vonatkozó új szabályok;
- kormánydöntés az Alkotmány 9. cikkelyének új interpretációjáról, a kollektív önvédelem jogának gyakorlása tekintetében;
- a védelemmel kapcsolatos új törvények.

A védelempolitikában bekövetkező nagy horderejű változások érdekében 2013. február 8-án Abe Sinzó miniszterelnök felélesztette az első miniszterelnöksége alatt felállított tanácsadói testületet, hogy az új biztonság- és védelempolitikai koncepcióhoz szükséges jogi alapot kidolgozza. A miniszterelnök kötelességének nevezte „a japán vezetési és irányítási képességek erősítését”,⁹² mindezt a kelet-ázsiai biztonsági környezetben bekövetkezett változásokkal kívánta igazolni.

85 KITAOKA: *i. m.*

86 Nemzetvédelmi program (2010).

87 Uo.

88 Global Security: *Amphibious Force*, 2015. 09. 29. Forrás: globalsecurity.org, [2015. 10. 06.].

89 Az Új Tiszta Kormányzás Pártja.

90 Kelet-ázsiai stratégiai szemle 2014, *East Asian Strategic Review 2014* [online], Forrás: mod.go.jp, [2015. 08. 10.], 40.

91 Uo.

92 Sebastian MASLOW: *Japan's Evolving Security Architecture*. 2013. 12. 03. Forrás: thediplomat.com [2014. 01. 20.].

A Nemzetbiztonsági Tanács felállítása

2013 februárjában a kormány a Nemzetbiztonsági Tanács felállítására is létrehozott egy tanácsadói testületet, és a testület által kidolgozott törvényjavaslatot a kormány már júniusban benyújtotta a parlamentnek. Decemberben, egy nappal az új titkosítási törvény⁹³ elfogadása után életbe lépett az 1986-os Biztonsági Tanácsot automatikusan felváltó Nemzetbiztonsági Tanács felállításáról szóló törvény.

Az új Tanács a kilencminiszteres találkozóknál túl az egyszerűsített négyminiszteres találkozót is bevezette. A négyminiszteres találkozóknál a miniszterelnök vezetése alatt: a külügyminiszter, a honvédelmi miniszter és a kabinetfőnök vesz részt. Fő feladata, hogy a „nemzetbiztonság szempontjából alapvető irányvonalakat határozzon meg kül- és védelempolitikában”.⁹⁴ Egy másik találkozási forma a szükségállapotú miniszteri találkozó, amely az aktuális szükségállapot típusától függően az illetékes minisztert, a miniszterelnököt és a kabinetfőnököt foglalja magában.⁹⁵

A Tanács 2013. december 4-én kezdte meg működését, s azonnal a nemzetbiztonsággal kapcsolatos információk központi szerve lett. Fontos megjegyezni, hogy a Nemzetbiztonsági Tanács esetében egy fokozatos hatalomkoncentrációt láthatunk. A nemzetbiztonsági ügyeket a hidegháború óta jellemzően a japán állam decentralizált bürokratikus rendszere kezelte, azonban a hidegháború vége óta az ilyen típusú jogköröket fokozatosan a Miniszterelnöki Iroda alá delegálják. Az egyre szélesedő jogkörök miatt a japán kül- és biztonságpolitikai döntéshozatal a japán Miniszterelnöki Irodában összpontosul,⁹⁶ ami egy sokkal koncentráltabb nemzetbiztonsági struktúrát eredményez.

Nemzeti biztonsági stratégia és új nemzetvédelmi program

2013. december 17-én a kormány kiadta Japán első nemzeti biztonsági stratégiáját.⁹⁷ A stratégia az Abe-kormány új elvét a „proaktív hozzájárulás a békéhez” (*sekkyokuteki heiwashugi*) tükrözi, ami értelmezhető új biztonsági identitásnak is. Az új elv azt jelenti, hogy „Japánnak mint globális nagyhatalomnak, sokkal proaktívabb szerepet kell játszania a nemzetközi közösségben”,⁹⁸ s az új biztonsággal és védelemmel kapcsolatos intézkedések ezen az új elven alapulnak. A megjelenés napján Kisida Fumio külügyminiszter nyilatkozatában kifejtette, hogy az új biztonsági identitást Japán az Egyesült Államokkal szoros együttműködésben fogja gyakorolni, és az ország továbbra is „békeszerető nemzet” marad.⁹⁹ A nyilatkozat feltehetően a szomszédos országok aggodalmai miatt volt fontos. Ezt a feltevést igazolja, hogy a stratégia is hangsúlyozza: Japán „nem válik olyan katonai hatalommá, amely fenyegető lenne más országokra nézve”.¹⁰⁰ Az új védelmi intézkedése-

93 Act on the Protection of Specially Designated Secrets (2013. 12. 12.). Forrás: cas.go.jp [2014. 03. 12.].

94 Japán védelme 2013, *Defense of Japan 2013* [online]. Forrás: mod.go.jp [2014. 09. 12.] 105. o.

95 Uo., 105–106.

96 KITAOKA: *i. m.*

97 Nemzeti Biztonsági Stratégia 2013, *National Security Strategy 2013* [online]. Forrás: cas.go.jp [2014. 04. 20.], 1. o.

98 Uo.

99 Kisida Fumio nyilatkozata, 2013. 12. 17., *Statement by Minister for Foreign Affairs on Adaptation of the “National Security Strategy (NSS)”*, [2013. 12. 17.]. Forrás: mofa.go.jp [2015. 09. 01.].

100 Nemzeti Biztonsági Stratégia 2013, 3. o.

ket viszont a „*az egyre ridegebb biztonsági környezettel*”¹⁰¹ magyarázza a dokumentum, ami az észak-koreai és a kínai fenyegetésre utal. A stratégia alapján Japán nemzeti érdeke, hogy fenntartsa szuverenitását és függetlenségét, megvédje területi integritását, biztosítsa nyersanyagellátását.¹⁰² Az új proaktív védelmi intézkedésekhez a stratégia három célt fogalmaz meg:¹⁰³

- Japán és a szövetség elrettentési képességeinek fejlesztése;
- megelőzni és csökkenteni a kelet-ázsiai biztonsági környezet közvetlen fenyegetéseit a japán–amerikai szövetség és regionális biztonsági együttműködések kiépítése által;
- vezető szereplőként hozzájárulni a globális biztonsághoz a kollektív önvédelemben való részvétel által.

Az új nemzeti biztonsági stratégián túl ugyanezen a napon egy új nemzetvédelmi programot is elfogadott a kormány. A 2014-es nemzetvédelmi program egy újabb védelmi koncepciót vezet be. Szemben a „*dinamikus védelmi erő*” koncepciójával, az új program egy „*dinamikus egyesített védelmi erőt*”¹⁰⁴ határoz meg Japán számára. Ez egy új egyesített és gyorsreagálású haderő kiépítését igényli a délnyugati régióban. Az elrettentési képességek fejlesztése a kínai légi és tengeri tevékenységek és az észak-koreai nukleáris és ballisztikus rakéta fejlesztése miatt az esetleg fegyveres konfliktussá alakuló, úgynevezett „*szürke zónás*” szituációk ellen irányul.¹⁰⁵ Továbbá a különböző haderőnemek közül nagyobb hangsúlyt fog kapni a légierő és a haditengerészet.¹⁰⁶ Ezen kívül az Egyesült Államokkal közösen fejlesztendő rakétavédelmi rendszer fejlesztése, hírszerzési, megfigyelési, felderítési képességek és a kibervédelem is fontos szerepet kapnak az új nemzetvédelmi irányvonalakban.¹⁰⁷

A fegyverexportra vonatkozó új szabályok

2014 áprilisában a japán kormány eltörölte a fegyverexportra vonatkozó, 1967 óta érvényes korlátozásokat. Az új irányelvek alapján Japán mostantól külföldi partnereknek is exportálhat katonai eszközöket, technológiát, és más országokkal is együtt dolgozhat közös fegyverfejlesztési programokban.

Nobusige Takamizava a Nemzetbiztonsági Tanács titkárságának igazgatóhelyettese úgy nyilatkozott,¹⁰⁸ hogy ezek az új irányelvek erősebbé tehetik a japán vállalatok versenyképességét, mivel közös fejlesztéseket indíthatnak az Egyesült Államokon kívül, Nagy-Britanniával, Franciaországgal és Ausztráliával. Isozaki Joszuke, a miniszterelnök

101 Uo.

102 Nemzeti Biztonsági Stratégia 2013, 4–5. o., 8. o.

103 Uo., 4–5. o.

104 Nemzetvédelmi program 2014, National Defense Program Guidelines FY2014 [online] Forrás: mod.go.jp [2014. 04. 20.].

105 Kelet-ázsiai stratégiai szemle 2014, East Asian Strategic Review 2014 [online]. Forrás: nids.go.jp [2015. 09. 03.], 10. o.

106 Uo.

107 Nemzetvédelmi program 2014, 7–9. o.

108 Mari YAMAGUCHI: Japan Oks Easing of Military Related Exports. 2014. 04. 01. Forrás: washingtontimes.com [2014. 04. 03.].

tanácsadója elmondta,¹⁰⁹ hogy az új szabályozás alapján „mentési munkálathoz, szállításhoz, megfigyeléshez és aknamentesítéshez” szükséges eszközöket és technológiát exportálhatnak. A tanácsadó ugyanakkor hangsúlyozta, hogy „fegyverek vagy az ahhoz kapcsolódó technológia exportját kizárólag akkor engedélyezik, ha az a nemzetközi együttműködést vagy Japán nemzeti biztonságát szolgálja”. Azonban az új elvekre is vonatkoznak bizonyos korlátozások. Például az a szabály, hogy Japán nem exportálhat fegyvert olyan országoknak, amelyek katonai konfliktusban vesznek részt, és amelyek ellen az ENSZ Biztonsági Tanácsa által elfogadott fegyverkereskedelmi embargóhatározatot hoztak, még mindig érvényben van. Isozaki továbbá megemlítette, hogy a japán kormány körültekintően fog eljárni az importáló országok szándékai tekintetében, mivel technológiát vagy eszközöket kizárólag Japán engedélyével adhatnak tovább harmadik ország számára.

Azonban már az ezt megelőző években is előfordult, hogy a japán kormány nem alkalmazta az 1967-es irányelveket. 2011 decemberében a kormány egy olyan új irányelvet¹¹⁰ fogadott el, amely kimondja, hogy Japán „könnyítéseket fog alkalmazni a védelmi eszközök exportjára vonatkozóan”. Ugyanakkor ennek alapján 2013-ban egy kormánynyilatkozat kimondta, hogy Japán részt vett az F35-ös repülőgépek fejlesztésében.¹¹¹ Ezek az intézkedések az 1967-es irányelvek alapján aligha értelmezhetők.

Az új szabályok és a japán védelmi ipar

A japán védelmi ipar (Keidanren, a japán gazdasági szervezetek átfogó szervezete) örömmel fogadta az új szabályokat. A Keidanren már 2004-ben sürgette a politikai vezetést, hogy „vonja vissza a fegyverexportot korlátozó szabályokat”.¹¹² A Goldman Sachs szerint¹¹³ a Mitsubishi Heavy Industries, a Mitsubishi Electronics és a Kawasaki Heavy Industry azon védelmi vállalatok közé tartoznak, amelyeknek a részvényárai átlagosan 70%-kal emelkedtek 2012 decembere és 2014 októbere között. A Mitsubishi Heavy Industry szóvivője 2014 áprilisában azt nyilatkozta,¹¹⁴ hogy az új szabályok „a japán jelenlét növekedéséhez fognak vezetni a globális közösségben, és elősegítik a nemzeti fegyvergyártás termelékenységét és technológiai fejlődését”. Valóban, a japán védelmi minisztérium adatai alapján 2013-ban 1,27 billió jen (11,54 milliárd USD) értékben kötött szerződést a hazai védelmi ipar szereplőivel. Ez a szám 2014-re már 1,67 billió jenre (15,19 milliárd USD) emelkedett, ebből a legnagyobb részesedést a Mitsubishi szerezte.¹¹⁵

A külföldi, elsősorban az európai védelmi ipar kezdeti lelkesedése azonban hamar alábbhagyott.¹¹⁶ Bjorn Kongstad, a japán székhelyű Európai Üzleti Tanács stratégiai igaz-

109 Uo.

110 Statement by Chief Cabinet Secretary On Guidelines for Overseas Transfer of Defense Equipment etc. 2011. 12. 27. Forrás: mod.go.jp [2015. 11. 09.].

111 Koji SONODA: A lot of new equipment purchases in latest 5-year defense plan, 2013. 12. 14. Forrás: ajw.asahi.com [2014. 01. 07.].

112 PYLE: *i. m.*, 367.

113 David McNEILL: Japan's Weapons-makers Now Oper for Business. 2014. 10. 15. Forrás: japantoday.com [2014. 11. 02.].

114 Japan's arms export rules come with pitfalls, secrecy, limited economic benefits. 2014. 04. 02. Forrás: ajw.asahi.com [2014. 06. 24.].

115 Koto SAYOKO: Japan: Defense Procurement 2016. 04. Forrás: export.gov [2017. 03. 16.], 4. o.

116 McNEILL: *i. m.*

gatója 2014-ben csatlósította ki, mivel „*abban reménykedtek, hogy együttműködés fog kialakulni az európai országok és Japán között, de őszintén szólva ezek a projektek egyáltalán nem úgy alakultak, ahogy egyesek remélték*”.¹¹⁷ A Keidanren egy közleményében kifejtette, hogy a kormány óvatosan fog eljárni „*mielőtt zöld lámpát adna az exporttevékenységre vagy az együttműködési szerződésekre*”.¹¹⁸ Azonban fontos megjegyezni, hogy az amerikai védelmi ipar dominanciája meghatározó szerepet tölt be Japán védelmében. Ezért feltételezhetjük, hogy az amerikai védelmi ipar előnyt élvez a japán szerződéskötésekben. Valóban, 2014 márciusában, egy hónappal az új fegyverexportszabályok előtt Washington és Tokió bejelentette, hogy közösen helikopterhordozók fejlesztésbe kezdenek.¹¹⁹ Novemberben a Lockheed Martin bejelentette, hogy 53,5 millió USD szerződést kötöttek a japánokkal, hogy modernizálják a japán Aegis rakétavédelmi rendszereket.¹²⁰ Ezek után feltételezhetjük, hogy a japán védelmi képességek „normalizációja” a jövőben is az Egyesült Államokkal szoros együttműködésben fog zajlani.

Kormánydöntés az Alkotmány 9. cikkelyének új interpretációjáról a kollektív önvédelemhez való jog gyakorlása tekintetében

A második Abe-kormány úgy döntött, hogy magabiztos politikával át fogja alakítani a japán alkotmányos rendszert. Bármilyen változtatás az alkotmányon, különösen a 9. cikkelyen egy részletesebb elemzést kíván, mivel a védelempolitika tekintetében ez a cikkely szorosan kapcsolódik a „normalizációs” folyamat egyik deficitjéhez.

Kezdetben a második Abe-kormány az alkotmány 96. cikkelyét kívánta módosítani, amely kimondja, hogy az alkotmány kiegészítéséhez kétharmados többségre van szükség a parlament mindkét házában. A kormány eredeti ötlete az volt,¹²¹ hogy ezt egyszerű többségre változtassa meg. Azonban a társadalmi ellenállás és a koalíciós partner felől érkező kritikák miatt a kormány megváltoztatta álláspontját, és úgy döntött, hogy nem módosítani akarja az alkotmányt, hanem újraértelmezni. Ez azonban felvet egy kérdést: az Abe-kormány miért akarta újraértelmezni az alkotmány 9. cikkelyét, ha Japánnak szuverén joga van a kollektív önvédelemhez?

Japán joga a kollektív önvédelemhez

Japán az Egyesült Nemzetek Szervezetének tagja. Az ENSZ Alapokmányának 51. cikke alapján egy állam gyakorolhatja „*az Egyesült Nemzetek valamelyik tagja ellen irányuló fegyveres támadás esetében az egyéni vagy kollektív önvédelem természetes jogát mindaddig, amíg a Biztonsági Tanács a nemzetközi béke és a biztonság fenntartására szükséges rendszabályokat meg nem tette*”.¹²² Ahogy korábban láttuk, Japán nem gyakorolta a kollektív

117 Uo.

118 Uo.

119 Micheal J. COLE: *US, Japan to Jointly Develop Littoral Combat Ship* 2014. 03. 07. Forrás: diplomat.com [2014. 05. 17.].

120 Paul KALLENDER-UMAZU: *Japan to Focus on Atago, PAC-3 Upgrades* 2014.11.18. Forrás: defensenews.com [2014. 12. 05.].

121 Jeremy A. YALLEN: *Shinzo Abe's Constitutional Ambitions*. 2014. 06. 12. Forrás: thediplomat.com [2014. 08. 17.].

122 ENSZ Alapokmány 51. cikkely, 1945. 06. 26. Forrás: menszt.hu [2014. 07. 14.].

önvédelemhez való jogot, mert a mindenkori japán kormány ezt alkotmányellenesnek minősítette. A hivatalos megfogalmazás szerint Japán joga az önvédelemhez magában foglalja a kollektív önvédelemhez való jogot, azonban Japán kormánya önként mondott le ennek gyakorlásáról.

Azonban, tekintettel a japán–amerikai szövetségre, a japánok értelmezése egyre inkább kezdett kínossá válni a hidegháború után. Az 1991-es békefenntartó missziókra vonatkozó törvény világosan kifejti, hogy a Japán Önvédelmi Erőknek mikor és hol engedélyezett az önvédelemhez való jog gyakorlása. Ennek alapján, ha egy külföldi kontingenst támadás ér, a japán katonák hivatalosan nem adhatnak fegyveres támogatást, mert az értelmezés szerint alkotmányellenesnek minősül. Ugyanakkor az Egyesült Államoknak kötelezettségei vannak Japán irányába a japán–amerikai biztonsági szerződés alapján. Ez felvetette azt a kérdést, hogy mi történne, ha az Egyesült Államokat támadás érné, és Japán segítségére lenne szükség?

A Kormányzati Törvényhozási Iroda új szerepe

Az új védelempolitikai irányvonal a Kormányzati Törvényhozási Irodát is érintette. Ez az intézmény mindig is parlament feletti interpretációs hatalommal rendelkezett a biztonsággal kapcsolatos törvényjavaslatok terén.¹²³ Emiatt a miniszterelnök 2013-ban az irodát a saját céljaira kezdte felhasználni. Abe Sinzó egy volt diplomatát, Komacu Icsirót állította az iroda igazgatói posztjára, mivel már korábban elmondta, hogy a kormány javára szívesen visszalép az értelmezési procedúrától.¹²⁴ Amikor Komacu kijelentette,¹²⁵ hogy feltétlen követni fogja a miniszterelnök politikáját, és a kormány fog dönteni az alkotmány újraértelmezéséről, világossá vált, hogy az iroda „*az Abe-kormány eszköze*” lett. Ráadásul 2014 februárjában a miniszterelnök az alsóház költségvetési bizottsági ülésén kijelentette,¹²⁶ hogy innentől ő maga az alkotmányos újraértelmezési folyamat „*legfőbb irányítója*”.

A Tanácsadói Bizottság jelentése a kollektív önvédelemről

2014. május 15-én egy, a miniszterelnök által felállított Tanácsadói Bizottság jelentésében azt írta, hogy a japán alkotmány 9. cikkelyének újraértelmezése a kollektív önvédelemhez való jog gyakorlásáról megengedett, mivel véleményük szerint ezt az alkotmány semmilyen módon nem korlátozza.

Ezt megelőzőleg 2013 szeptemberében a bizottság első ülésén Abe Sinzó az ott jelenlévőknek határozottan kihangsúlyozta,¹²⁷ hogy „*az alkotmányos értelmezés nem áldozhatja fel az emberek és az ország létét*”. Ez azt jelentette, hogy a testületnek mindenképpen

123 Habár az Alkotmánnyal kapcsolatban a Legfelsőbb Bíróságnak van jogköre, a japán joggyakorlat mégis úgy működik, hogy a Legfelsőbb Bíróság kerüli a 9. cikkellyel kapcsolatos ítéleteket, s teret hagy a Kormányzati Törvényhozási Irodának. Tulajdonképpen az iroda előzetes vizsgálata nélkül nem fogadhatnak el egyetlen törvényjavaslatot sem.

124 2013 augusztusában a volt igazgatót, Jamamoto Cunejukit nevezték ki a Legfelsőbb Bíróság egyik tagjának.

125 YALLEN: *i. m.*

126 *Abé's Unacceptable Rush Toward Collective Self-Defense*. 2014. 03. 04. Forrás: ajw.asahi.com. [2014. 05. 25.].

127 James J. PRZYSTUP: *Japan-China Relations: Can We Talk? Comparative Connections*, 15. évf., 2014/3. Forrás: csis.org [2014. 01. 26.].

megoldást kell találnia arra, hogy jogi keretet tudjanak alkotni a kollektív önvédelemhez való jog gyakorlásához. A 2014-es jelentés szerint: *„a szükségesnek ítélt minimális mérték elvének olyan értelmezése, amely nem foglalja magában a kollektív önvédelemhez való jogot, ugyanakkor magában foglalja az önvédelemhez való jogot, alkalmatlan arra, hogy egy absztrakt jogi fogalom által formálisan határt szabjon a szükségesnek ítélt minimális mérték elvének, emiatt azt úgy kell értelmezni, hogy a kollektív önvédelemhez való jog gyakorlása is beletartozik a minimális mérték elvébe.”*¹²⁸

Fontos megjegyezni, hogy a japán kormányok hagyományosan e minimális mértéket a szükségesnek ítélt védelmi képességekre értették.¹²⁹ Ezek a védelmi képességek a nemzetközi környezetű és a fenyegetések geostratégiai természetűekhez vannak igazítva. Azonban ezen kívül esnek azok a „különösen támadó jellegű képességek”,¹³⁰ amelyeknek semmilyen közvetlen hasznuk nincs „japán védelme szempontjából és kizárólag támadó jellegűek, továbbá más országok teljes civil és katonai infrastruktúrájának szisztematikus elpusztítására képesek”.¹³¹ Más szóval a japán stratégiai kultúra szerint – történelmi okokból kifolyólag – a tömegpusztító fegyverek egyáltalán nem tartoznak a szükségesnek ítélt védelmi képességek közé.

Továbbá a bizottság úgy látta, hogy az alkotmányban foglalt részt – lemondani „a fenyegetésről és az erő alkalmazásáról mint a nemzetközi viták rendezésének eszközeiről” – úgy kell értelmezni, mint olyan vitákat, amelyekben „Japán közvetlenül vesz részt”.¹³² Így a kollektív önvédelem esetében a jelentés úgy fogalmaz, hogy: *„Az ENSZ kollektív önvédelemre vonatkozó intézkedéseiben való részvétel, melyek katonai intézkedéseket vonnak maguk után, nem jelenti »erő alkalmazását« olyan nemzetközi viták rendezésére, amelyeknek Japán is részese, és ezért úgy kell őket értelmezni, mint amelyek nem esnek alkotmányos korlátozások alá.”*¹³³

Összefoglalva: a bizottság jelentése alapján a japán alkotmányban nincsen semmiféle korlátozás a kollektív önvédelemhez való jog gyakorlását illetően. Egyrészt a kollektív önvédelem egyenértékűnek számít az önvédelemmel, természetesen a „szükségesnek ítélt minimális mérték” elvén belül. Másrészt a kollektív önvédelemben való részvétel (például az ENSZ békefenntartói műveletei) nem jelenti azt, hogy Japán agresszorként „erőt alkalmazna” nemzetközi viták rendezéséhez. A bizottság ajánlása alapján a kormány magabiztosan újraértelmezhetette az alkotmány 9. cikkelyét.

Kormánydöntés a kollektív önvédelemről

2014. július 1-jén a kormány elfogadott egy döntést arról, hogy Japán gyakorolhatja a kollektív önvédelemhez való jogot. A 9. cikkely új értelmezése alapján az Önvédelmi Erők nemcsak akkor alkalmazhatnak erőt, amikor „egy fegyveres támadás éri Japánt,

128 Report of the Advisory Panel on Reconstruction of the Legal Basis for Security, 2014. 05. 15. [online]. Forrás: kantei.go.jp [2014. 06. 01.], 49. o.

129 Correy WALLACE: SDF Capabilities and War Potential. 2013. 08. 13. Forrás: jsw.newpacificinstitute.org [2015. 11. 08.], 130 Uo.

131 Uo.

132 YALLEN: *i. m.*

133 Report of the Advisory Panel on Reconstruction of the Legal Basis for Security 2014, 49–50. o.

hanem akkor is, ha egy olyan országot ér fegyveres agresszió, amelyik Japánnal szoros kapcsolatban áll”.¹³⁴ Ez azt jelenti, hogy Japán fegyveres támogatást nyújthat az Egyesült Államoknak és más stratégiai partnereinek. Ugyanakkor a döntést mind belföldről, mind külföldről érő széles körű kritikák¹³⁵ miatt érdemes a dokumentummal részletesebben foglalkozni.

A kormány 2014-es döntése az alkotmány 9. cikkelyének újraértelmezéséről nem minősült alkotmánymódosításnak, és ez a döntés nem jelentett különösebben radikális változást sem. A kormány új értelmezése szerint ettől kezdve az Önvédelmi Erőknek, ha egy szövetségest vagy hasonló státuszú országot megtámadnak, ugyanúgy engedélyezett a fegyveres segítségnyújtás. Emellett három feltételt határoztak meg a fegyveres erő alkalmazásának engedélyezéséhez:¹³⁶

- ha a kialakult helyzet egyértelmű fenyegetésnek számít a japán államra vagy a japán emberek alkotmányban foglalt jogaira (élet, szabadság, boldogság keresése);
- ha nincs semmi más lehetőség a támadás elhárítására vagy Japán és a japán emberek védelmére;
- a fegyveres erő használata csak a „szükségességnek ítélt minimális mértéken” belül marad.

Másrészt a háborútól való félelmek is előkerültek, ami a japánok számára különösen érzékeny téma. Erre hivatkozva a kormánydöntés hangsúlyozta, hogy a kollektív önvédelemben való részvétel kifejezetten defenzív intézkedés, és egyáltalán nem teszi lehetővé, hogy Japán agresszív háborút indítson más ország ellen, vagy külföldön háborút viseljen. Továbbá a döntés szükségességét mind politikai, mind társadalmi szinten megkérdőjelezték. Azonban az Abe-kormány szerint Japán számára a limitált kollektív önvédelem abszolút szükséges, mivel a szövetségnek és a stratégiai partnereknek kulcsszerepük van Japán biztonságában, tekintettel a megváltozott biztonsági környezetre. Ezen kívül a kormányt az a kritika érte, hogy önállóan és titokban hozta meg döntését. Azonban a kormánykoalíció 11 alkalommal találkozott a két hónap alatt, és 16 különböző forgatókönyvet és lehetőséget vitattak meg, emellett az egész jogi folyamatot napi szinten közölte a sajtó. Az LDP-nek engedményeket kellett tennie, és újra kellett fogalmaznia a döntést néhány párton belüli tag és koalíciós partnere, az Új Komeitó kritikái miatt. Az Új Komeitó túl irreálisnak talált sok forgatókönyvet,¹³⁷ tekintettel arra, hogy japán segítségre szorulna-e egyáltalán az Egyesült Államok a világ legerősebb haditengerészetével rendelkező nagyhatalmaként. A legnagyobb visszahúzó erőt a kisebbik kormánypárt pacifista elvei játszották, az LDP nyomására mégis beleegyeztek az új értelmezésbe.

Végezetül megemlíteném, hogy a megváltozott kormányálláspont sok japán szemében egy lehetséges „remilitarizáció” rémálmát körvonalazta. Ezzel szemben a döntés arra irányult, hogy az Önvédelmi Erők „több területen tudjanak együttműködni” az Egyesült Államok és más országok, úgymint Ausztrália, India és az ASEAN országainak hadseregivel, igaz ugyan, hogy csak korlátozott mértékben.

134 Cabinet Decision on Development of Seamless Security Legislation to Ensure Japan's Survival and Protect its People. 2014. 07. 01. [online]. Forrás: cas.go.jp [2014. 07. 08.], 6–8. o.

135 Michael J. GREEN, Jeffrey W. HORNUNG: *The Ten Myths About Japan's Collective Self-Defense Change*. 2014. 07. 10. Forrás: thediplomat.com [2014. 07. 16.].

136 Cabinet Decision 2014. 8. o.

137 Peter ENNIS: *Interview with Christopher W. Hughes*. 2015.07.13. Forrás: tokyokeizai.net [2015. 10. 06.].

Tovább egy „normális” ország felé

Egy évvel később a sokat bírált kormánydöntést két külön törvényjavaslat formájában nyújtották be a japán parlamentnek. Először az alsóház (Képviselők Háza) fogadta el a javaslatokat 2015 júliusában, majd később szeptember 19-én a felsőház (Tanácskozók Háza) is. Az egyik törvény az Önvédelmi Erők logisztikai tevékenységére vonatkozott más országok hadserege és az ENSZ-műveletek számára, míg a másik törvény 10 korábbi törvényt egészített ki, és eltörölt számos tengerentúli hadműveletre vonatkozó korlátozást. Ez a törvény engedélyezte Japán számára a kollektív önvédelemhez való jog gyakorlását is. Innentől kezdve Japán hatékonyabban tudja szövetségesét és más országot támogatni,¹³⁸ mivel abban az esetben is joga van katonai erőt alkalmazni, amikor Japánt közvetlenül nem éri támadás. Az új törvényeknek köszönhetően új korszak kezdődött a Japán Önvédelmi Erők és a japán védelempolitika számára. Japán mostantól képes csapatokat küldeni egy tengerentúli bevetésre minden hosszadalmas parlamenti és jogi procedúra nélkül, és képes fegyveres erőt alkalmazni egy, az USA-t vagy más szövetséges országot ért támadás esetén.

A japán–amerikai szövetség új irányelvei: „a remény szövetsége”

A kollektív önvédelem jogi háttérének kidolgozásával párhuzamosan a japán–amerikai szövetséghez is új irányelveket dolgoztak ki. A 2015. április 27-én bemutatott új védelmi irányelvek¹³⁹ alapján a szövetség addigi regionális jellegén túllépve globális szintűvé vált. A dokumentum hangsúlyozza, hogy a „*japán–amerikai szövetségnek globális jellege van*”,¹⁴⁰ és a két fél a jövőben szinergikusan fogja összehangolni biztonság- és védelempolitikáit, hírszerzési tevékenységeit, valamint regionális biztonsági együttműködéseit. Az új irányelvek a japán biztonsági érdekeknek is globális jelleget kölcsönöztek. A dokumentum egyrészt hangsúlyozza, hogy „*a szövetség minden olyan szituációra választ fog adni, ami befolyásolhatja Japán békéjét és biztonságát*”, másrészt hozzáteszi, hogy „*ezeket a szituációkat nem lehet földrajzilag behatárolni*”.¹⁴¹ Ezenkívül az Önvédelmi Erők eddigi feladatai tovább bővültek civilekre vonatkozó mentő- és evakuációs műveletekkel, azonban az irányelvek kiemelik, hogy feladataik nem korlátozódnak az irányelvekben felsoroltakra. Más szóval a Japán Önvédelmi Erők részt vehetnek bármilyen katonai műveletben. Az új irányelvek egyik legérdekesebb pontja a „*harmadik ország elve*”. Ez azt jelenti, hogy innentől kezdve a szövetség egy, az Egyesült Államok „*vagy egy harmadik ország*” ellen elkövetett fegyveres támadás esetén válaszul „*fegyveres erőt fog alkalmazni*” abban az esetben is, ha „*Japánt nem érte fegyveres támadás*”. Ez az új elem azt jelenti, hogy a szövetség elrettentési képességei is túllépték a földrajzi korlátokat.

Azonban fontos tudni, hogy az irányelvek jogilag nem rendelkeznek kötelező erővel. Viszont a második Abe-kormány politikailag teljes mértékben elkötelezte magát a szö-

138 Reiji YOSHIDA, Mizuho AOKI: *Lower House Passes Security Bills Amid Protests*. 2015.07.16. Forrás: japantimes.co.jp [2015.08.10].

139 Irányelvek a japán–amerikai védelmi együttműködéshez, 2015. *The Guidelines for Japan-U.S. Defense Cooperation* 2015. 04. 27. [online]. Forrás: mofa.go.jp [2015. 09. 17.].

140 Uo.

141 Uo.

vetség új formája mellett. Április 29-én, két nappal az irányelvek bemutatása után, Abe Sinzó Washingtonban a Kongresszus két házának közös ülésén megtartott beszédében¹⁴² a megújult japán–amerikai védelmi együttműködést a „remény szövetségének” nevezte, és kijelentette, hogy Japán „elsőként, utolsóig és mindvégig” támogatni fogja az Egyesült Államok kelet-ázsiai stratégiáját.

Láthattuk, hogy a 9. cikkely újraértelmezése nagymértékben hozzájárul mind a védelempolitika „normalizációjához”, mind a japán–amerikai szövetség erősödéséhez, mivel az újraértelmezés miatt már nem szükséges minden egyes küldetéshez külön-külön törvényt alkotni. Azonban egy esetleges alkotmánymódosítás teljesen új helyzetet teremthet a Japán védelméről szóló stratégiai diskurzusban.

Reális esély az alkotmány módosítására?

A 2016 nyarán megtartott felsőházi választásokon az alkotmánymódosítást támogató LDP és koalíciós partnere, az Új Kómeitó együttesen kétharmados többséget szerzett. A felsőházba két olyan párt is bejutott, amelyek határozottan támogatják az alkotmánymódosítást (Oszakai Kezdeményezések és a Japán Szív Pártja). Takenaka Harukata úgy fogalmazott, hogy a felsőház „az alkotmányreform-pártiak gyűjtőhelye lett”.¹⁴³ Ez azt jelenti, hogy az Abe vezette kormánykoalíció kétharmados többséget szerzett a parlament mindkét házában. A törvény alapján ezzel a többséggel reális esély mutatkozik az alkotmány módosítására.

Az LDP már évtizedek óta aktívan dolgozik az alkotmány módosításán. A párt 2012-es alkotmánytervezetében¹⁴⁴ nagy hangsúlyt kapnak a biztonság- és védelempolitikával kapcsolatos cikkelyek. A pacifizmus elvének megtartása mellett az LDP az új alkotmányba az önvédelemhez való jogot is belevenné, és ennek érdekében Japán egy saját Védelmi Erőt tartana fenn. Alkotmányban lenne rögzítve továbbá, hogy természeti katasztrófa vagy külső fegyveres támadás esetén a miniszterelnök jogkörébe tartozna a szükségállapot kihirdetése is. Az ellenzéki Demokrata Párt¹⁴⁵ és a Japán Kommunista Párt azonban ellenzi az LDP kezdeményezését, mivel úgy tartja, hogy az Abe Sinzó vezette kormány módosítani kívánja a 9. cikkely szövegét, amivel veszélybe kerülne a „pacifizmus” alkotmányos garanciája.¹⁴⁶ Ezen kívül egyes elemzők¹⁴⁷ is megkérdőjelezik az alkotmánymódosítás prioritását az emberek mindennapjait jobban érintő gazdasági és szociális problémákkal szemben. A közvélemény-kutatások szerint a japánok többsége ellenzi az alkotmány módosítását. Az Aszahi Simbun 2016. májusi felmérése szerint¹⁴⁸ a japánok 55%-a gondolja úgy, hogy nem kellene megváltoztatni az alkotmányt. Ráadásul a válaszadók 68% szerint egyáltalán

142 ABE Sinzó: „Toward an Alliance of Hope” – Address to a Joint Meeting of the U.S. Congress 2015. 04. 29. Forrás: kantei.go.jp [2015. 08. 24.].

143 TAKENAKA Harukata: *Interpreting the Upper House Elections*. 2016. 10. 16. Forrás: japanpolicyforum.jp [2016. 11. 02.].

144 LDP Announces a New Draft Constitution for Japan. 2012. 05. 07. Forrás: jimmin.jp [2016. 11. 02.].

145 A DPJ utódpártja.

146 AKIRA MINAMI: *LDP criticized in Diet debate on plans to revise Constitution*. 2016. 11. 25. Forrás: ajw.asahi.com [2017. 01. 16.].

147 HARUKATA: *i. m.*

148 Asahi Poll: *Majority of Voters Feel No Need to Revise Constitution*. 2016. 05. 03. Forrás: ajw.asahi.com [2016. 10. 14.].

nincs szükség a 9. cikkely módosítására. A biztonság- és védelempolitikával kapcsolatos törvényjavaslatok miatt 2015-ben¹⁴⁹ és 2016-ban¹⁵⁰ tapasztalt tömegtüntetések azt mutatják, hogy a japán társadalomban még mindig erős a pacifista identitás.

Konklúzió

Tanulmányunk egy kérdéssel kezdődött, miszerint vajon a japán védelempolitika folyamatai értelmezhető-e a „normalizációs” folyamat elméletével. Láttuk, hogy a japán „pacifista” biztonsági identitás hogyan módosult az évtizedek során. A jogi intézkedésekkel párhuzamosan a japán Önvédelmi Erők védelmi képességei is nagymértékben fejlődtek. Ugyanakkor az amerikai nyomás (*gaiatsu*) meghatározó szerepet játszott a japán védelempolitika alakításában és határozottan támogatta a katonai „normalizációs” folyamatot.

A hidegháború alatt a 9. cikkely szűk értelmezése, a védelmi képességek számára szükségesnek ítélt minimális szint meghatározása, a három nem-nukleáris elv és a fegyverexportra vonatkozó szigorú korlátozások mind-mind tükrözték ezt a „pacifista” identitást. Azonban a hidegháború utáni időszakban a japán biztonság- és védelempolitika elkezdett átalakulni. Japán „normalizálta” békefenntartó politikáját, és ENSZ-missziókba küldött csapatokat, igaz, szigorúan nem harcoló műveletekre. Később Japán részt vett az USA vezette terrorizmus elleni háborúban az Indiai-óceánon. A Koidzumi- és az első Abe-kormány alatt Japán szorosabbra fűzte az Egyesült Államokkal való szövetségét, és számos olyan új törvényt fogadtak el a japán parlamentben, amelyek növelték Japán védelmi képességeit az észak-koreai fenyegetés ellen.

A DPJ-kormány új irányvonala átmeneti zavart okozott a japán–amerikai szövetségben. A DPJ „normalizációs” megközelítése védelempolitikai szempontból irreális volt. A szövetséggel szembeni kritikus hangnem nem bizonyult sikeresnek, különösen az Egyesült Államok új, Kelet-Ázsia felé irányuló stratégiájának kihirdetése után. Ráadásul a kormány Kína-barát politikája bukásra volt ítélve a Szenkaku/Tiaoju-szigetvita eszkalálódó légkörében. Ezzel szemben a második Abe-kormány határozott USA-központú politikát hirdetett, és jelentős változtatásokat hajtott végre a védelempolitikára vonatkozó alkotmányos struktúrában. Ezek a változások lehetőséget teremtettek a kollektív önvédelem jogának gyakorlásához. Az Abe-kormány az újraértelmezett 9. cikkelyről szóló döntését keresztülvitte a parlament mindkét házában két törvényjavaslat formájában.¹⁵¹ Továbbá 2016-ban újra elkezdődtek az alkotmánymódosításról szóló parlamenti viták is, amelynek kimenetele közvetlen hatással lesz a japán védelempolitika „normalizációs” folyamatára.

A védelempolitikára vonatkozó jogi intézkedések egyre nagyobb autonómiát adtak Japánnak saját biztonsági ügyeiben, különösen a hidegháború után. A stratégiai dokumentumból kirajzolódó biztonsági identításban megmutatkozik a nagyobb autonómia normájának beépülése. A nagyobb autonómia szempontjából nem zárhatjuk ki Washington

149 Paul KALLENDER-UMAZU: *Japanese Bills Expand Self Defense Parameters*, 2015. 07. 16. Forrás: defensenews.com [2015. 08. 14.].

150 Asahi Shimbun: *Pre-election rallies across Japan blast Abe, security laws*. 2016. 06. 06. Forrás: ajw.asahi.com [2017. 01. 20.].

151 A törvények 2016 márciusa óta vannak hatályban.

nyomását (*gaiatsu*), hiszen érdekében állt, hogy védelempolitikai kérdésekben szövetségese minél kevesebb esetben tudjon hivatkozni saját alkotmányos korlátaira. Mindemellett kijelenthetjük, hogy a japán védelempolitika értelmezhető a „normalizáció” elméletén belül.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Yasuhiro IZUMIKAWA: Explaining Japanese Antimilitarism, *International Security*, 35. évf., 2010/2, 123–160. o.
- Linus HAGSTRÖM: The „Abnormal” State: Identity, Norm/Exception and Japan, *European Journal of International Relations*, 21. évf., 2015/1, 122–145. o.
- Mariko TSUJITA: A Fragile Balance between „Normalization” and the Revival of Nationalistic Sentiments. In: Guy PODOLER: *War and Militarism in Modern Japan – Issues of History and Identity*, Global Oriental Ltd., Kent, 2009, 187–198. o.
- Shmuel EISENSTADT: *Japanese Civilization: A Comparative View*. University of Chicago Press, Chicago, 1996
- Chalmers JOHNSON: Japan: Who Governs? An Essay on Official Bureaucracy, *Journal of Japanese Studies*, 2. évf., 1975/1, 1–28. o.
- Eugene A. MATTHEWS: Japan’s New Nationalism, *Foreign Affairs*, 82. évf., 2003/6, 74–90. o.
- Inoguchi TAKASHI: *Japan’s Ambition for Normal Statehood*. 2003. Forrás: glocom.org [2015. 07. 14.]
- Kenneth B. PYLE: *Japan Rising – The Resurgence of Japanese Power and Purpose*, The Century Foundation, New York, 2007
- Richard J. SAMUELS: *Securing Japan – Tokyo’s Grand Strategy and the Future of East Asia*. Cornell University Press, New York, 2007
- A Japán Alkotmány 9. cikkelye, 1947. 05. 03. *Prime Minister of Japan – The Constitution of Japan (1947)* [online]. Forrás: kantei.go.jp [2014. 10. 10.]
- University of Tokyo – Security Treaty Between Japan and the United States of America (1951) [online], Forrás: ioc.u-tokyo.ac.jp [2014. 12. 09.]
- James E. AUER: Article Nine: Renunciation of War. In: Percy R. LWNEY, Kozuyuki TAKAHASHI: *Japanese Constitutional Law*. University of Tokyo Press, Tokyo, 1993, 69–86. o.
- University of Tokyo – Basic Policy on National Defense (1957) [online], Forrás: ioc.u-tokyo.ac.jp [2014. 12. 13.]
- Akiko FUKUSHIMA: The Uses of Institutions: United Nations for legitimacy. In: John IKENBERRY, Takashi INO-GUCHI: *The U.S., Japan, and Governance in East Asia*, Palgrave Macmillan, New York, 2007, 153–186. o.
- National Diet Library: Establishment of 1955 System. 2010. Forrás: ndl.go.jp [2015. 08. 10.]
- Ministry of Foreign Affairs – Japan–U.S. Security Treaty [online]. Forrás: mofa.go.jp [2015. 02. 16.]
- Akiko FUKUSHIMA: *Japanese Foreign Policy – The emerging logic of multilateralism*, Macmillan Press LTD, London, 1999, 54–106. o.
- Ministry of Foreign Affairs – Japan’s Policies on the Control of Arms Exports (1967) [online]. Forrás: mofa.go.jp [2014. 12. 14.]
- Ministry of Foreign Affairs – Three Non-Nuclear Principles (1967) [online]. Forrás: mofa.go.jp [2014. 12. 14.]
- Ministry of Foreign Affairs – Japan’s Policies on the Control of Arms Exports (1967) [online], Forrás: mofa.go.jp [2014. 12. 14.]
- National Defense Program Outline 1976 [online]. Forrás: ioc.u-tokyo.ac.jp [2015. 02. 07.]
- U.S. Arms Control and Disarmament Agency – World Military Expenditure and Arms Transfer 1970-1979 [online], Forrás: state.gov [2015. 08. 17.]
- Ministry of Defense – The Guidelines for Japan-U.S. Defense Cooperation (November 27. 1978) [online]. Forrás: mod.go.jp [2016. 01. 17.]
- Michael B. JANSEN: *The Making of Modern Japan*, Harvard University Press, Cambridge (US), 2002
- Tsuyoshi HASWAGAWA: Japan’s Strategic Thinking Toward Asia in the First Half of the 1990s. In: Gilbert ROZMAN, Kazuhiko TOGO, Joseph P. FERGUSON (EDS.): *Japanese Strategic Thought toward Asia*, Palgrave Macmillan, New York, 2007, 57–78. o.

- Ministry of Foreign Affairs - National Defense Program Guidelines (FY 1996) [online], Forrás: mofa.go.jp, [2015. 04. 16.]
- Ministry of Foreign Affairs – Joint Declaration on Security – Alliance for the 21th century (1996) [online], Forrás: mofa.go.jp [2015. 04. 16.]
- David J. RICHARDSON: US-Japan Defense Cooperation: Possibilities for Regional Stability, *Parameters*, 2000, Forrás: strategicstudiesinstitute.army.mil [2015. 09. 05.]
- Richard ARMITAGE, Joseph NYE: *The United States and Japan: Advancing Toward a Matured Partnership*, 2000. 10. 06. *Institute for National Strategic Studies* National Defense University. Forrás: csis.org [2014. 11. 30.]
- Robert PEKKANEN, Ellis S. KRAUSS: Japan’s “Coalition of the Willing” on Security Policies, *Orbis*, 49. évf., 2005/3, 429–444. o.
- Cabinet Secretariat - Armed Attack Situation Response Law (2003) [online]. Forrás: kokuminhogo.go.jp [2017. 03. 10.]
- National Defense Program Guideline (FY 2005) [online]. Forrás: kantei.go.jp [2015. 05. 10.]
- Defense of Japan (2014) [online]. Forrás: mod.go.jp [2017. 03. 10.]
- KITAOKA Shinichi: *The Turnabout of Japan’s Security Policy: Toward „Proactive Pacifism”*. 2014. 04. 02. Forrás: nippon.com [2014. 11. 03.]
- HATOYAMA Yukio: *A New Path of Japan*. 2009. 08. 26. Forrás: nytimes.com [2014. 09. 15.]
- Michael J. GREEN: Japan, India, and the Strategic Triangle with China. In: Ashley J. TELLIS, Travis TANNER, Jessica KEOUGH, *Strategic Asia 2011-12*, The National Bureau of Asian Research, Seattle and Washington D.C., 2011, 131–160. o.
- Barack Obama beszéde az ausztrál parlamentben 2011. 11. 17. [online]. Forrás: whitehouse.gov [2015. 09. 14.]
- Sarah SERIZAWA: *China’s Military Modernization and Implications for Northeast Asia – An Interview with Christopher W. Hughes*. 2012. 08. 02. Forrás: nbr.org. [2015. 08. 07.]
- Tobias HARRIS: *Japan: The Hatoyama government will delay on defense policy*. 2009. 09. 29. Forrás: eastasiaforum.org [2015. 09. 27.]
- Clinton’s speech on America’s Engagement in the Asia-Pacific, October 2010. Forrás: cfr.org [2016. 09. 14.]
- Nemzetvédelmi program (2010), *National Defense Program Guidelines* 2010 [online]. Forrás: mod.go.jp [2015. 09. 27.]
- Global Security: *Amphibious Force*, 2015. 09. 29. Forrás: globalsecurity.org, [2015. 10. 06.]
- East Asian Strategic Review 2014 [online]. Forrás: mod.go.jp, [2015. 08. 10.]
- Sebastian MASLOW: *Japan’s Evolving Security Architecture*. 2013. 12. 03. Forrás: thediplomat.com [2014. 01. 20.]
- Act on the Protection of Specially Designated Secrets (2013. 12. 12.). Forrás: cas.go.jp [2014. 03. 12.]
- Defense of Japan 2013 [online]. Forrás: mod.go.jp [2014. 09. 12.] 105. o.
- National Security Strategy 2013 [online]. Forrás: cas.go.jp [2014. 04. 20.]
- Statement by Minister for Foreign Affairs on Adaptation of the “National Security Strategy (NSS)”, [2013. 12. 17.]. Forrás: mofa.go.jp [2015. 09. 01.]
- National Defense Program Guidelines FY2014 [online]. Forrás: mod.go.jp [2014. 04. 20.]
- East Asian Strategic Review 2014 [online]. Forrás: nids.go.jp [2015. 09. 03.], 10. o.
- Mari YAMAGUCHI: *Japan Oks Easing of Military Related Exports*. 2014. 04. 01. Forrás: washingtontimes.com [2014. 04. 03.]
- Statement by Chief Cabinet Secretary On Guidelines for Overseas Transfer of Defense Equipment etc. 2011. 12. 27. Forrás: mod.go.jp [2015. 11. 09.]
- Koji SONODA: *A lot of new equipment purchases in latest 5-year defense plan*, 2013. 12. 14. Forrás: ajw.asahi.com [2014. 01. 07.]
- David McNEILL: *Japan’s Weapons-makers Now Oper for Business*. 2014. 10. 15. Forrás: japantoday.com [2014. 11. 02.]
- Japan’s arms export rules come with pitfalls, secrecy, limited economic benefits. 2014. 04. 02. Forrás: ajw.asahi.com [2014. 06. 24.]
- Koto SAYOKO: *Japan: Defense Procurement* 2016. 04. Forrás: export.gov [2017. 03. 16.]

- Micheal J. COLE: [US, Japan to Jointly Develop Littoral Combat Ship](#) 2014. 03. 07. Forrás: [diplomat.com](#) [2014. 05. 17.]
- Paul KALLENDER-UMAZU: [Japan to Focus on Atago, PAC-3 Upgrades](#) 2014. 11. 18. Forrás: [defensenews.com](#) [2014. 12. 05.]
- Jeremy A. YALLEN: [Shinzo Abe's Constitutional Ambitions](#). 2014. 06. 12. Forrás: [thediplomat.com](#) [2014. 08. 17.]
- ENSZ Alapokmány 51. cikkely, 1945. 06. 26. Forrás: [menszt.hu](#) [2014. 07. 14.]
- [Abe's Unacceptable Rush Toward Collective Self-Defense](#). 2014. 03. 04. Forrás: [ajw.asahi.com](#). [2014. 05. 25.]
- James J. PRZYSTUP: [Japan-China Relations: Can We Talk?](#) *Comparative Connections*, 15. évf., 2014/3. Forrás: [csis.org](#) [2014. 01. 26.]
- [Report of the Advisory Panel on Reconstruction of the Legal Basis for Security](#), 2014. 05. 15. [online]. Forrás: [kantei.go.jp](#) [2014. 06. 01.]
- Correy WALLACE: [SDF Capabilities and War Potential](#). 2013. 08. 13. Forrás: [jsw.newspacificinstitute.org](#) [2015. 11. 08.]
- [Cabinet Decision on Development of Seamless Security Legislation to Ensure Japan's Survival and Protect its People](#). 2014. 07. 01. [online]. Forrás: [cas.go.jp](#) [2014. 07. 08.]
- Michael J. GREEN, Jeffrey W. HORNING: [The Ten Myths About Japan's Collective Self-Defense Change](#). 2014. 07. 10. Forrás: [thediplomat.com](#) [2014. 07. 16.]
- Peter ENNIS: [Interview with Christopher W. Hughes](#). 2015.07.13. Forrás: [tokyokeizai.net](#) [2015. 10. 06.]
- Reiji YOSHIDA, Mizuho AOKI: [Lower House Passes Security Bills Amid Protests](#). 2015. 07. 16. Forrás: [japan-times.co.jp](#) [2015.08.10]
- [The Guidelines for Japan-U.S. Defense Cooperation](#) 2015. 04. 27. [online]. Forrás: [mofa.go.jp](#) [2015. 09. 17.]
- ABE Sinzo: [„Toward an Alliance of Hope” - Address to a Joint Meeting of the U.S. Congress](#) 2015. 04. 29. Forrás: [kantei.go.jp](#) [2015. 08. 24.]
- TAKENAKA Harukata: [Interpreting the Upper House Elections](#). 2016. 10. 16. Forrás: [japanpolicyforum.jp](#) [2016. 11. 02.]
- [LDP Announces a New Draft Constitution for Japan](#). 2012. 05. 07. Forrás: [jimin.jp](#) [2016. 11. 02.]
- Akira MINAMI: [LDP criticized in Diet debate on plans to revise Constitution](#). 2016. 11. 25. Forrás: [ajw.asahi.com](#) [2017. 01. 16.]
- [Asahi Poll: Majority of Voters Feel No Need to Revise Constitution](#). 2016. 05. 03. Forrás: [ajw.asahi.com](#) [2016. 10. 14.]
- Paul KALLENDER-UMAZU: [Japanese Bills Expand Self Defense Parameters](#), 2015. 07. 16. Forrás: [defensenews.com](#) [2015. 08. 14.]
- Asahi SHIMBUN: [Pre-election rallies across Japan blast Abe, security laws](#). 2016. 06. 06. Forrás: [ajw.asahi.com](#) [2017. 01. 20.]